

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 54.

Fredagen den 14 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.

Justerades protokollen för den 8 innevarande månad.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående villkorlig straffdom m. m.;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m.;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. samt en i anledning därav väckt motion;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande i visst fall av militär personal till skördearbete; samt

nr 405, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock i anledning därav väckt motion.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 209, i anledning av väckta motioner om anslag till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Oscar Olsson* m. fl., nr 76, och den andra inom andra kammaren av herr *G. Möller* m. fl., nr 128, vilka hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande 150,000 kronor att användas till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för

Första kammarens protokoll 1918. Nr 54.

Om anslag till
understöd åt
rissa fattiga
studerande.
(Forts.)

begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, efter det Kungl. Maj:t fastställt reglemente för dessa medels utdelande i överensstämmelse med i motionerna framlagda grunddrag.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande av angivna orsaker hemställt, att herrar Olssons och Möllers m. fl. ifrågavarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade anförts

1:o) av herrar *S. H. Kvarnzelius, H. F. Lamm, A. Pers, J. Olofsson* i Digernäs, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *J. Jönsson* i Revinge och *W. Bäckström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av herrar O. Olssons och Möllers m. fl. ifrågavarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranställa om utredning angående lämpligaste sättet för understödjande av begåvade men fattiga lärjungars utbildning vid för dem passande läroanstalter samt till riksdagen därefter inkomma med det förslag vartill denna utredning kunnat föranleda.

2:o) av herrar *C. I. Asplund, J. B. Eriksson* i Grängesberg, *A. Anderson* i Råstock, *O. H. Waldén, J. A. Ingvarson* och *C. R. Jansson* i Falun, vilka av andragna orsaker hemställt, att riksdagen måtte på så sätt bifalla herrar O. Olssons och Möllers m. fl. ifrågavarande motion, att riksdagen ställde för år 1919 till Kungl. Maj:ts förfogande 100,000 kronor att användas till räntefria lån för underlåtande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, efter det Kungl. Maj:t fastställt reglemente för dessa medels utdelande i överensstämmelse med i nämnda motion framlagda grunddrag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Statsutskottets samtliga ledamöter ha varit överens om, att det krav, som i motionen göres gällande, är ett tämligen ofrånkomligt rättfärdighetskrav. För den sakens skull anser jag icke behövt att upptaga kammarens tid. Därjämte ha statsutskottets ledamöter — även högermännen — också varit fullkomligt överens om, att det krav, som motionen grundar sig på, är ett ovedersägligt statsintresse. Jag tror dock icke, herr talman, trots att detta statsintresse erkänts från alla håll, att motionen har någon större utsikt att i denna kammare bifallas, ty här kommer statsintresset uppenbarligen i konflikt med det rena klassintresse, för vilket majoriteten i denna kammare är ett ganska pregnant uttryck. Motionen går ut på, att de verkliga begåvningarna här i landet äro en tillgång, som samhället icke har råd att avvara eller, genom att försumma deras utvecklingsmöjligheter, förstöra. Då nu högermännen i statsutskottet äro överens om, att det är ett verkligt statsintresse att få dessa verkliga begåvningars utvecklingsmöjligheter tillgodosedda, oberoende av om de höra hemma i de fattigaste eller fattigare hemmen, för att genom deras utbild-

ning få de rätta männen på de rätta platserna här i landet, kan det vid första ögonkastet förefalla rätt så underligt att högerns representanter ändå icke yrkat bifall till denna lilla början för rättvisans och statsintressets tillgodoseende i detta avseende. Vad ursäktar sig statsutskottets högerrepresentanter med för skäl i detta hänseende? Jo, med det visserligen rätt underbara, att vi här i landet hava så lyckligt ställt, att ingen verklig begåvning behöver se sina anlag förkvävda på grund av bristande utbildningsmöjlighet, därför att han tillhör de fattigare eller fattigaste samhällsklasserna i landet. På grund därav anse högerrepresentanterna i utskottet, att motionärerna skjutit över målet, då de betecknat bildningsmöjligheten här i landet såsom ett monopol för de ekonomiskt bättre situerade klasserna, och utskottsrepresentanterna ha varit så angelägna att betona denna överdrift, att de, för att riktigt komma åt den, anse tillbörligt vara att rent av förvanska ordalagen i motionen, när de citera den för första kammaren. Till denna sak skall jag sedan återkomma.

*Om anslag till
understöd åt
visse fattiga
studerande.
(Forts.)*

Vad själva saken beträffar, nämligen att intet bildningsmonopol här i landet skulle existera för de ekonomiskt bättre situerade samhällsklasserna föreligga bevis på detta faktum otvetydigt i motionen, ehuru högerrepresentanterna i statsutskottet icke alls låtsa om den statistik, som föreligger till bevisande av detta faktum. Denna statistik är dock icke sammankommen genom arbete av några samhällsupplösande rabulister, utan har åstadkommits av statens verk och dessutom av en så känd och respekterad högerman som professor Fahlbeck vid Lunds universitet, vilken naturligtvis icke på något sätt kan tänkas i sin vetenskapliga gärning hava fallit offer för några rabulistiska åskådningar och ännu mindre för några samhällsupplösande sådana. I denna professor Fahlbecks statistik visas, att bland Lunds studenter endast fyra procent kommit från de fattigaste hemmen i landet, från de hem, som representera säkert mer än $\frac{2}{3}$ och troligen $\frac{3}{4}$ av hela svenska nationen. Således, $\frac{3}{4}$ av svenska nationen är representerad i Lunds studentkår enligt denna statistik av 4 studenter på 100, under det de 96 studenterna komma från hem, tillhörande den återstående möjligen $\frac{1}{3}$ men säkrare $\frac{1}{4}$ av nationen. Om högerrepresentanterna i utskottet således skola hava rätt i att här icke existerar något bildningsmonopol, utan att den verkliga studiebegåvningen skulle ha tillfälle att göra sig gällande och få sin utbildning, oavsett vilken samhällsklass han tillhör, skulle det betyda, att inom underklassen studiebegåvningarna skulle vara åtminstone 70 gånger sällsyntare än i medelklassen och överklassen tillsammans. Det torde, åtminstone utanför denna kammare, vara ganska hopplöst att söka komma fram med ett sådant resonemang, att de sämre ekonomiska förhållandena skulle göra obekvämare i intellektuellt och moraliskt hänseende för studier, i den stora utsträckning i synnerhet som här visats. Man skulle kunna säga, att enligt den medföljande statistiken det inom Norrlands nation i Uppsala är dubbelt så bra ställt som vid Lunds universitet, d. v. s., det kommer på 8

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.*

(Forts.)

medlemmar från de fattigaste hemmen bara 92 från bättre situerade hem, men det är icke mycket det heller. Se vi på fördelningen av studenterna mellan den egentliga överklassen, till vilken jag räknar alla dem som vid statistikens uppgörande hade mer än 3,000 kronors inkomst — det blir rätt många, 52,000 familjer — och medelklassen, till vilken jag då räknar dem, som hava under 3,000 bort till 1,000 kronors inkomst, så blir proportionen bättre vid Lunds universitet, ty det är lika många studenter i dessa familjer med högre inkomst, 52,000 inkomsttagare som från de andra med ned till 1,000 kronors inkomst, nämligen bortåt $\frac{1}{3}$ miljon inkomsttagare. Men det är dock en högst avsevärd försämring i fråga om studiemöjligheterna, som ifrågavarande studiebegåvningar hava i förhållande till överklassen och medelklassen då böndernas och folkskollärarnas och med dem jämställda samhällsklassers barn icke kunna sändas i större antal till universiteten än som kommer från den lilla överklassen, representerad på sin höjd av de 52,000 familjer, som jag nyss talade om.

Det synes alltså ofrånkomligen bevisat både genom denna statistik liksom genom läroverksöverstyrelsens statistik, enligt vilken vid de allmänna läroverken endast 8 % av eleverna tillhöra de fattiga hemmen eller de klasser, som representera $\frac{3}{4}$ av folket — det torde av denna statistik vara ovederläggigen bevisat, att vi ha ett bildningsmonopol här i landet för rikemans-klassen.

Nu ha statsutskottets representanter beskyllt motionärerna för att vilja göra gällande att bildningsmonopol råder till förmån för sämre utrustade begåvningar över huvud taget. Jag fäster då uppmärksamheten på, att så står det icke i motionen. I motionen står det, sedan motionärerna ha visat befintligheten av bildningsmonopol för de ekonomiskt bättre situerade samhällsklasserna, att detta bildningsmonopol naturligtvis medför, att vissa sämra begåvningar inom överklassen bliva premierade på de bästa begåvningarnas bekostnad bland de fattigare samhällsklasserna. Det är ganska lätt för herrarna att på sidan 8 i motionen själva taga reda på, att det förhåller sig, såsom jag här ber att få konstatera gent emot det förvanskade citat, som herrar statsutskottsledamöter funnit sig böra lämna till kammaren.

Motviljan på åtskilliga håll för tillgodoseende av det berättigade krav, som i motionen framlagts, torde i ett annat hänseende också bero på missförstånd. Man har utgått från att denna motion skulle medföra en »överproduktion», som man uttrycker sig, på de lärda banorna här i landet. Det är ju fullkomligt orimligt, när man tager hänsyn till att vad motionen avser är att på sin höjd 100 verkliga begåvningar skulle genom statens medverkan, genom erhållande av räntefria statslån, finna möjlighet för sin utbildning. Och det är icke alls tänkbart, att det skulle bli 100 verkliga begåvningar, som skulle kastas in på de lärda banorna, ty troligen komme de flesta av de räntefria statslånen att gå till folk, som redan befunne sig inne på de lärda banorna, men hade så gott som oöverstigliga svårigheter att kämpa emot för att komma fram. Läger

man sedan märke till, att denna motion avser icke blott eller ens företrädesvis studenter, utan elever vid alla fackskolor här i landet, vid alla skolor, som giva kompetens för vissa yrken, således tekniska elementarskolor, tekniska högskolan, handels-högskolan, lantbruksinstitutet o. s. v., så torde det vara ganska egendomligt att i detta sammanhang stöta på talet om överproduktion i detta hänseende.

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.
(Forts.)*

Man har också hänvisat till, att det behov, för vilket jag påkallar statsmakternas intresse, är delvis fyllt genom den Ceder-grenska fonden. I detta sammanhang kan det vara rätt så upplysande att påvisa, att för ett par dagar sedan utdelades från denna fond 66 stipendier bland ungefär 800 sökande, d. v. s. icke mindre än ungefär 730 av de begåvade ungdomar, som där sökte möjlighet att utveckla sina anlag, ha blivit ohulpna. Men man har för övrigt både nu och föregående år framfört den invändningen, att den verkliga begåvningen slår sig alltid fram, vilka hinder den än må kämpa emot i ekonomiskt hänseende. Förra årets första tillfälliga utskotts ärade ordförande, herr Hammarskjöld, anförde gentemot det talet exemplet av Sveriges förre ärkebiskop, som på grund av de oerhörda försakelser, han måst underkasta sig för att komma fram på den väg, han bestämt som sin bana, ådrog sig en obotlig sjukdom, som också för tidigt lade honom i graven. Således även om det vore sant, att den verkliga stora begåvningen skulle kämpa sig fram oavsett ekonomiska svårigheter, vilket det icke är, är det troligt, att ekonomiska svårigheter medföra en extra belastning för de medel-lösa begåvningarna, de fattiga pojkarna, vilken det icke är i överens-stämmelse med statens intresse att tillåta till förmån för odågor och medelmåttor från de i ekonomiskt hänseende bättre situerade hemmen. Utskottet hänvisar oss till, att de verkligt studiebegåvade pojkarna få hjälp genom den frivilliga välgörenheten. När jag läste detta, föll mig i tankarna en i Sverige ganska bekant man, som för sina studier åtnjöt understöd av en av Sveriges allra vidsyntaste industrimän, men då denne utomordentligt präktige och aktade industriman fick reda på, att ynglingen tillhörde en socialdemokra-tisk ungdomsklubb, drogs understödet in. Jag tror icke, att det är med statens intresse förenligt att åt den enskilda välgörenheten över-lämna att understödja de verkliga begåvningarna, bara så länge de äro välsinnade i sina tänkesätt. Herrarna kunna anmärka, att den man, jag nu tänker på, sedan uppnått en bemärkt plats i samhället, vilket visar att detta understöd icke var nödvändigt. Ja, för allt i världen, men han hade bättre mage än ärkebiskop Ekman — ifall det nu är sådana synpunkter, som ligga till grund för resonemanget från högerhåll i kammaren.

Jag fäster uppmärksamheten på, att sedan riksdagen beslutit sig för den stora undervisningsreform, som medför skoltvång upp till högre åldersklasser, bortfaller också ett skäl som de liberala reservanterna i någon mån upptagit i sin reservation, nämligen att vid den tidpunkt då eleverna sitta på skolbänken vore det svårt att komma under fund med om de hade verklig begåvning eller icke.

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.*

(Forts.)

Det blir, då våra arbetare- och bondpojkar komma att gå längre i skola, naturligtvis betydligt lättare att få reda på de verkliga begåvningarna, liksom det också blir av betydligt större vikt att se till, att de sättas i stånd att få vidare utbildning i överensstämmelse med sina anlag.

Andra kammaren beslöt bifalla motionen med rätt avsevärd majoritet. Mot den huvudanmärkning, som säkerligen från högerhåll även här kommer att riktas mot motionen, kanske även från liberalt håll, och vilken framkom i andra kammaren, nämligen att en sådan summa som den ifrågavarande, 100,000 kronor, icke bör beviljas utan föregående utredning, anfördes i andra kammaren två goda skäl. Det ena skälet var, att Kungl. Maj:t lär föranstalta om en ordentlig utredning, innan summan kommer till användning. Det andra var, att det icke vore tänkbart, att första kammaren i år skulle bifalla utredningskravet i frågan, eftersom första kammaren vid två föregående tillfällen med ganska stabil majoritet på ungefär 20 röster avslagit detta utredningskrav. Då man sålunda i andra kammaren fann det alldeles avgjort, att första kammaren just i bildningsmonopolets intresse skulle avslå ett utredningskrav, ansåg man det alldeles nödvändigt, för att komma fram på den väg, andra kammaren redan förut vid ett par tillfällen velat slå in, att besluta om denna summa för att därigenom också få till stånd en utredning, som är av behovet påkallad. Dessa skäl finner jag vara så pass starka, att jag, herr talman, utan tvekan ber att få yrka bifall till den av herr Walldén m. fl. vid detta utlåtande avgivna reservationen till förmån för där upptagna anslag för beredande av möjlighet till räntefria studielån åt begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr Pers: Det är ett flertal av statsutskottets ledamöter som ha reserverat sig vid detta betänkande. Bland de reservanter, som förekomma vid den första reservationen, skulle rätteligen Carl Gustaf Ekman höra, men han kom av förbiseende icke med. Det är alltså 10 av statsutskottets ledamöter, som stå för utskottets förslag.

Reservanterna gå på tvenne linjer. Den föregående talaren har utvecklat huvudsakligen den socialdemokratiska reservationens innebörd, och jag skall be att få säga några ord om den först omnämnda reservationen och vad den syftar till.

Motionärerna hava upptagit en sak, som varit före ett par gånger i andra kammaren och tillvunnit sig andra kammarens bifall. Nu ha motionärerna velat ställa saken på sin spets genom att begära ett anslag, och andra kammaren har formligen ställt första kammaren i valet och kvalet genom att bifalla denna motion, fast den prutat ned anslaget från 150,000 till 100,000 kronor. Jag kan icke se saken som motionärerna. Jag anser, och de övriga reservanterna med mig, att det är olämpligt att ställa regeringen inför den här

frågan på det sätt, som skulle ske genom ett omedelbart anslag. Saken är förtjänt av en utredning, och en utredning, som går utöver vad motionärerna hava tänkt sig och vad som utvecklades av den föregående talaren. För min del åtminstone tror jag icke, att ändamålet skulle vinnas genom att inrikta sig på att understödja ynglingar, som gått igenom gymnasiet och tagit studentexamen. Trots att vi fattat beslut och anslagit medel till skolornas förbättring på landsbygden, är ju den vidsträckta landsbygden så mycket efter, att man i en sådan fråga som denna får lov att ägna den en alldeles särskild uppmärksamhet. Jag tror icke saken är hjälpt med att man befordrar huvudsakligen de lärda studierna, utan man får taga sikte på att hjälpa även ynglingar, som inrikta sig på praktiska levnadsbanor, och hjälpa även dem fram.

Jag skall icke uppehålla tiden längre med denna fråga, utan ber att få yrka bifall till den av herr Kvarnzelius m. fl. till utskottets betänkande fogade reservationen. Jag tror att man skulle sätta regeringen i förlägenhet genom att anslå medel direkt, men tror å andra sidan, att första kammaren icke i längden kan vidhålla sin ståndpunkt. Det är icke så väl ställt, som majoriteten här i kammaren vill göra gällande. Trots undervisningens förbilligande är det en hel del ynglingar, som icke kan hjälpas på annat sätt än genom understöd från statens sida, och det är ett krav, som icke i längden kan undvikas.

Herr Strömberg: Herr greve och talman! Utskottsmajoriteten är ju fullkomligt ense med reservanternas om att det är ett viktigt statsintresse att verkligen låta begåvningarna inom svenska folket, var de än finnas, komma fram till sin rätt och komma i tillfälle att verka gagnande och till nytta för staten. Men utskottet kan icke dela reservanternas och särskilt motionärernas uppfattning om att det är så illa ställt i det avseendet, som här av motionärerna framhålles. I det avseende har ju i motionen gjorts ganska skarpa uttalanden, och den föregående talaren har redan nu i dag ytterligare understrukt det i sitt anförande, då han bland annat betonade, att i denna kammare är det ju ett rent klassintresse att försöka behålla bildningsmonopolet för rikemans barn — så ungefär föllo hans ord.

Utskottet anför på första sidan, att motionärerna göra gällande, att det finnes ett bildningsmonopol »till förmån för de sämre utrustade begåvningarna», men då förklarar han här helt frankt, att utskottet har förvanskat motionärernas ord. Jag ber att få säga, att det är ett starkt ord, och det borde finnas tydliga bevis, innan man faller ett sådant uttalande om ett utskott eller dess majoritet. Han bad, att kammaren skulle se efter på sidan 8, vad han sagt där i sin motion, men han läste icke upp det. Jag skall i stället be att få läsa upp de ord som användas i motionen, så får kammaren själv bedöma, huruvida utskottet förvanskat dem eller icke. Det står i början på sidan 8: »Det kan inte hjälpas, att dessa siffror ge ett visst sken av att samhället monopoliserat den högre undervisningen

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.
(Forts.)*

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.
(Forts.)*

till förmån för de ekonomiskt bättre situerade samhällsklasserna och till förfång för folket stora massa.» Sedan blir det en hel del elakheter mot de s. k. bildade klasserna, som jag icke skall bry mig om, men därefter fortsätter motionären: »Det går inte an att genom öppen eller förtäckt monopolisering till förmån för sämre utrustade begåvningar lägga hinder i vägen för utnyttjande av de bästa, från vilka samhällslager de än må komma. Även om vissa fåtaliga samhällsklasser äro rädda för konkurrensen mellan sina egna och andra klassers barn, såvida dessa senare inte erhålla en duktig extra belastning i form av vidriga eller oöverkomliga ekonomiska svårigheter», — — och så går man på i den stilen. Kunna icke herrarna säga, att det i detta uttalande göres gällande, att där råder ett monopol för de bättre klassernas barn? Utskottet har i avseende på detta sagt, att motionärerna göra gällande, att ett bildningsmonopol råder »till förmån för de sämre utrustade begåvningarna», varigenom »hinder läggas i vägen för utnyttjande av de bästa, från vilka samhällslager de än må komma». Vi ha återgivit deras utalande ord för ord och satt ut citationstecken, men likväl säger den ärade talaren, att utskottet har förvanskats hans ord. Jag föreställer mig, att det icke kan vara lämpligt att föra diskussionen på ett sådant sätt.

I avseende på själva saken vill jag säga, att vi hava ställt oss på den ståndpunkt, som första kammaren ju flera gånger har intagit, nämligen att ehuru man erkänner vikten av att, som jag sade nyss, de fattiga klassernas begåvade ynglingar komma fram, så anse vi, att staten redan nu har gjort ganska mycket i det syftet. Det finns nämligen först och främst i skolorna nedsatta terminsavgifter för mindre bemedlade föräldrars barn. Det finns vidare i de institut, som meddela fortsatt undervisning, såsom folkskoleseminarier, folkhögskolor, lantmannaskolor och åtskilliga andra stipendier för att underlätta studierna för dessa mindre bemedlade elever, och vi hava vid denna riksdag begärt, att något sådant skall införas i avseende på den lägre tekniska undervisningen o. s. v. Det finns vidare vid universiteten i mycket stor utsträckning stipendier för mindre bemedlade, varigenom deras studier underlättas. Det finns slutligen, som vi också pekat på, vissa fonder och icke minst den Cedergrenska uppfostringsfonden, som lämnar studielån åt ett jämförelsevis stort antal lärjungar, vilka få behålla detta flera år, ända tills de avslutat sina studier. Vi hava slutligen också betonat, att den enskilda hjälpsamheten — jag ber att få säga, att vi icke hava talat om den enskilda välgörenheten utan om den enskilda hjälpsamheten mot de studerande, det vill jag särskilt understryka — även har visat sig vara ganska stor och fortfarande är stor.

Jag vädjar till kammaren, om vi icke alla hava kännedom om att bland våra ämbetsmän, de må vara lärare, folkskollärare, elementarlärare, präster eller andra ämbetsmän, högre och lägre, är det en mycket stor procent, jag vågar säga en högst betydande procent, som är utgången från fattiga eller mindre bemedlade hem. Det torde var och en äga kännedom om, att så är fallet.

I avseende på de statistiska uppgifter motionären nyss anförde,

kan jag naturligtvis icke kontrollera dem, och jag kan inte heller bemöta dem, men jag vill åtminstone nämna, att av de studerande vid tekniska högskolan är det dock 45 % som komma från hem, där faderns årsinkomst är 4,000 kronor eller därunder. Således är det icke långt ifrån hälften, som kan sägas komma från mindre bemedlade hem. Det är ingen skada, om det kommer flera, tvärtom, det har jag ingenting emot, men jag anser det betänkligt att gå på den väg motionärerna anvisa, nämligen att staten skall bevilja studielån åt elever i rätt stor utsträckning. De föreslå, att sådana lån skola lämnas till omkring 1,500 kronor per elev, och att antalet lån åtminstone till en början skall begränsas till ett hundra stycken. Så beräkna motionärerna, att dessa lån skola behållas åtminstone under sex eller åtta år, möjligen ytterligare två år, sålunda tillsammans under tio år, och det skulle då för den studerande bli en studieskuld på 12,000 å 15,000 kronor till staten, när han blir färdig. Detta är ju en ganska stor skuldbörda, men naturligtvis är den jämförelsevis lätt att bära, då man vet, att den är helt och hållet räntefri och dessutom lämnas utan att staten får någon som helst säkerhet. Dessutom är det uttalat, att vad betalningen beträffar, bör den icke komma ifråga, förrän den som har fått lånet kommit i så pass god ekonomisk ställning, att det utan obehag för honom kan ske. Motionärerna anse, att det kan ske vid en årsinkomst av 3,500 kronor, då låntagaren kan göra årliga avbetalningar med 10 % av sin inkomst.

Ja, om man nu ställer upp sådana utmärkta villkor för lån, vilket tillopp tro då icke herrarna, att det skall bli av studerande, som vilja vara med om dessa lån! Det tror jag skall bli ett ofantligt antal, och de av motionären angivna hundra skola snart växa till mångdubbla antalet. Han har nyss anfört, att antalet ansökningar till lån ur den Cedergrenska fonden var omkring 800 stycken, varav 66 beviljades. Jag får säga, att mig förefaller detta vara en ganska vacker procent, då 66 stycken kunna erhålla så stora lån, då man naturligtvis kan förstå, att antalet sökande till sådana förmånliga lån, är och naturligtvis måste vara mycket stort, och att många söka utan att vara absolut i behov därav. Nu vet man dessutom, att denna Cedergrenska fond år från år ökar antalet lån och att det är meningen, att det skall komma upp till åtminstone 100 eller ännu flera. Skulle man nu tänka sig, att de bland dessa 800, som efter vad motionären nyss talade om gjort ansökningar hos Cedergrenska fonden, men icke fått några lån där, i första rummet komme att vända sig till staten, så skulle beloppen ställa sig något annorlunda. Då blir det icke längre fråga om 150,000 kronor per år utan 900,000 eller en miljon kronor per år; och skola då lånen utgå under 6 å 8 år, kommer det att gå löst på 5 1/2 eller 7 miljoner kronor. Det torde vara ganska duktiga utgifter, som här ställas i utsikt för staten. Dessutom måste det tagas i betraktande, att då ingen säkerhet finnes och villkoren äro så liberala, det icke kan ligga just i låntagarens alltför starka intresse att anstränga sig för att betala igen det, utan staten får nog vara beredd på att direkt förlora utom räntan mycket stora belopp av dessa medel.

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.*

(Forts.)

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.*
(Forts.)

Jag vill säga, och det tror jag, att litet var kanske av egen erfarenhet har reda på, att om ynglingar i den ena eller andra klassen få alltför lätt tillgång på medel, de må vara lånade här eller där och allra helst om de blivit lånade av staten utan ränta och utan säkerhet, så frestar det ganska mycket dessa ynglingar att glömma bort att vara sparsamma och glömma bort, att de ha ansvar att återbetala skulden, utan det följer rätt ofta, att man lever ganska flott på dessa pengar utan att tänka på att de lämnats för helt andra ändamål. Och vad beträffar den säkerhet, som kan ligga i att man efter en viss undersökning kan indraga lånet, så torde det ganska sällan komma att tillämpas.

En annan sak, som utskottsmajoriteten har påpekat, är också, att den enskilda hjälpsamheten, som nu är ganska stor och i de flesta fall visat sig räcka väl till, naturligtvis i samma stund som det blir möjlighet att få statslån för studier, kommer att i högst väsentlig grad minskas eller rent av försvinna. Det är givet, att kommer en student och vänder sig till enskild person och säger: »Jag behöver pengar för att studera; vill ni hjälpa mig?» — så kunde han kanske annars få hjälp, om denne person kände honom och trodde, att han var duktig och skötsam, men nu säger han naturligtvis: »Vänd er till staten!» Sålunda blir den utvägen antagligen icke längre öppen i den utsträckning, som nu är fallet.

Nu erkänner jag, att den mellanställning, vilken vissa reservanter intagit, herrar Kvarnzelius, Pers m. fl., innebär ju något annat. De begära en utredning i frågan, och det kan ju inte sägas annat än att det ju nästan är nödvändigt, innan man beviljar pengar, att få en sådan. Men då även detta utredningskrav är baserat på motionens uppgifter och grundar sig på precis samma åskådning, som där kommit till uttryck, så hava vi icke kunnat ansluta oss till den ståndpunkten, utan vi hava ställt oss på avslag; och jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammar skjöld: När denna sak förelåg vid förra årets riksdag, gällde det endast en utredning. Jag kämpade då för den saken så gott jag kunde men blev slagen. Under den diskussion, som då ägde rum, begärde herr Rosén ordet och gav herr Oscar Olsson ett råd, nämligen det rådet att komma igen vid nästa riksdag men då hänga på en begäran om anslag, varigenom det kunde gå att få igenom saken med gemensam votering. Det sättet att driva sin vilja igenom är för mig icke alls tilltalande, för att begagna ett mycket mildt uttryck. Dessutom anser jag det vara alldeles bakvänt, att man först beviljar ett anslag och sedan verkställer utredning angående det mål, som genom anslaget skall vinnas.

Emellertid har jag begärt ordet egentligen för att få giva tillkänna dels detta, att jag i hög grad ogillar tillvägagångssättet för att driva igenom saken, men även, att jag fortfarande står på samma ståndpunkt som i fjol och sålunda anser det mycket önskvärdt, att någonting sådant som här är föreslagit kan komma till stånd, och att jag därför fortfarande önskar, att kammaren vill vara med

om att besluta en utredning. För den skull anhåller jag att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Kvarnzelius m. fl.

*Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.
(Forts.)*

Herr Alkman: Herr talman! Redan vid de föregående tillfällena, då denna sak debatterats i kammaren, har jag haft ganska svårt att förstå det motstånd som har rests häremot just i denna kammare, och det särskilt från en synpunkt, som jag icke tror av kammaren tillräckligt beaktats.

Med den erfarenhet på olika områden, som här i kammaren finnes, är jag övertygad om att det är ganska många av ledamöterna, som ifrån sin privata verksamhet på olika områden haft kännning av, hur svårt det är över huvud taget att vid skötandet av det ena eller andra företaget särskilt för mer eller mindre ledande poster finna lämpliga personer. Det finnes minsann här i landet icke någon överproduktion av den sortens duktigt folk, som man kan anförtro en mer eller mindre ledande post på olika områden, särskilt i det enskilda.

Jag tror, att det ur den synpunkten skulle av kammaren vara synnerligen välbetänkt att offra den här frågan ett litet annat intresse och en litet annan välvilja än den som har kommit frågan till del vid föregående tillfällen. Det kan aldrig heller var riktigt välbetänkt att resonera som så: Ack, herregud, även om de ha det svårt i ungdomen, så ta de sig väl fram; det ordnar sig alltid! Det är så mycken kraft, som går förspild under detta nötande med ekonomiska svårigheter, att när de sedan ändå kanske med allt sitt arbete komma fram, är en god del av den kraft, som de skulle kunnat insätta på produktivt arbete i ledande ställning förnött i stället för att insättas på det mål, för vilket de under sin utbildning strävat. Jag bortser alldeles från de sociala synpunkterna, rättfärdighetssynpunkten och allt det där, men rent praktiskt sett tror jag, att det skulle vara nyttigt, att man ägnade denna fråga den uppmärksamheten, att man åtminstone är med om att låta den utredas, så att man får se, i vad mån och på vad sätt det skulle kunna vara möjligt att komma fram.

Det är givet att jag ur de synpunkter, jag nu framhållit, icke är färdig att yrka bifall till motionen, men jag tror, att den utväg, som herr Kvarnzelius och hans medreservanter hava anvisat, skulle med fördel kunna följas av kammaren, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Olsson, Oscar: Herr Hammarskjöld tog sig friheten säga, att jag gått olämpliga vägar genom att följa herr Roséns råd om hur jag skulle söka få min vilja igenom. Jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, att här är det icke alls fråga om att få min vilja igenom, utan här har jag handlat i de fattiga svenska hemmens intresse, då det gäller att få bildningskravet hos deras ungdom tillgodosett, och detta intresse hos de fattiga hemmen i Sverige smäller för mig bra mycket högre än denna kammarmajoritets intresse eller vad denna majoritet tycker och tänker om sättet att försöka få fram dessa fattiga hemmens intresse.

Den ärade utskottsrepresentanten från högern tog sig sedan fri-

Om anslag till
understöd åt
vissa fattiga
studerande.
(Forts.)

heten att förklara, att jag icke kunde bevisa vad jag sagt, då jag yttrade att högern förvanskade mina uttryck och till och med satt dem inom citationstecken. Jag skall be att få lägga papperen här, så att vem som helst kan få se, om motionärernas uttryck äro förvanskade eller icke.

Herr Strömberg ville tydligen göra gällande, att det är alldeles samma sak, om man säger att bildningsmonopol råder till förmån för de sämre utrustade begåvningarna i allmänhet här i landet, eller om man säger, att bildningsmonopol råder till förmån för sämre utrustade begåvningar i en viss samhällsklass. Är det samma sak för herr Strömberg, beklagar jag, att vi hava något olika uppfattning om ordens valör. Jag skulle tro att det är en högst avsevärd skillnad.

Men det är icke det frågan gäller, utan huruvida ett utskott, när det citerar en motionär, får med användande av citationstecken taga och ändra något på ett uttryck eller icke. Även om ändringen formellt bara består i tilläggande av bestämda artikeln, så kan det uttryck man använder reellt betyda helt andra saker, och det är just det den ändring, man här företagit, gör.

Här lägger jag som sagt både utskottsutlåtandet och motionen till påseende för dem som äro intresserade av, huru det är ställt med denna citeringshistoria.

Slutligen ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu förevarande utlåtande yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Olsson, Oscar*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla herr Asplunds m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; samt 3:o), av herr *Pers*, att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid utlåtandet afgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Pers* yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 209, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Kvarnzelius m. fl. vid utlåtandet afgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 42.

Om anslag till understöd åt vissa fattiga studerande.

(Forts.)

Vid föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 25, angående ett vilande förslag till ändring i rikets grundlagar, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 240, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om beviljande av anslag till fångvården och statens arbetsanstalter m. m.

I avseende å statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av anslag till fångvården och statens arbetsanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner, hade, enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag, första kammaren antagit det förslag, som innefattades i en vid utlåtandet fogad reservation, varemot andra kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

Ang. gemensam omröstning rörande vissa anslag till fångvården m. m.

Utskottet hade i förevarande memorial anført, bland annat:

»Då sammanjämkning av de olika beslut beträffande tvångsarbetsanstalternas å Svartsjö och i Landskrona organisation, vari kamrarna stannat, ej synes kunna ske samt ärendet icke är av beskaffenhet att kunna avgöras medelst gemensam omröstning, har frågan om berörda omorganisation och i sammanhang därmed gjorda anslagsäskanden för denna riksdag förfallit, vilket utskottet skolat härigenom för riksdagen anmäla.»

Reservation hade anmälts av herrar *S. H. Kvarnzelius, C. G. Ekman, I. B. Eriksson* i Grängesberg, *J. Olofsson* i Digernäs, *A. Anderson* i Råstock, *O. H. son Waldén, J. A. Ingvarson, C. R. Jansson* i Falun och *A. J. Andersson* i Gävle, vilka ansett, att utskottet för frågans avgörande medelst gemensam omröstning bort föreslå voteringsproposition av angiven lydelse:

Herr *Ekman, Carl Gustaf*: Den kungl. proposition, som det nu föredragna statsutskottsmemorialet omfattar, innehöll ett förslag, innebärande dels att riksdagen skulle godkänna vissa inre smärre förändringar i fångvårdsstatens organisation däribland att tvångsarbetsanstalterna Svartsjö och Landskrona skulle ställas under självständiga styrelser, dels att till fångvårdsstaten måtte beviljas under olika punkter vissa ordinarie förslagsanslag och anslag, samt dels att till statens tvångsarbetsanstalter å Svartsjö och i Landskrona måtte beviljas dels bestämda anslag och dels också för driften å dessa anstalter vissa förslagsanslag. Statsutskottet hem-

Ang. gemen-
sam omröst-
ning rörande
vissa anslag
till fängvården
m. m.

(Forts.)

ställde i det betänkande, som avgavs över den kungl. propositionen, om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Ett antal reservanter inom statsutskottet åter hemställde om avslag å, dels förslaget att de nyss av mig nämnda anstalterna icke skulle komma att fortfarande lyda under fängvårdsstyrelsen och dels å förslaget om särskild inspektör för anstalterna ifråga, men att Kungl. Maj:ts proposition i övrigt måtte bifallas.

Vid behandlingen sedermera inom kamrarne biföll andra kammaren vad statsutskottet hemställt, under det att första kammaren följde reservanterna. Vid den förnyade behandling, vartill dessa olika beslut gävo anledning inom statsutskottet, nåddes majoritet för det uttalande, som nu här förekommer på sid. 11 och 12 i det föredragna memorialet. Det yttrande, som där inrymmes, går, som synes, ut på att »sammanjämkning ej synes kunna ske», samt att ärendet »icke är av beskaffenhet att kunna avgöras medelst gemensam omröstning».

En minoritet inom utskottet, vilket, inom parentes sagt, för tillfället icke var fulltaligt samlat, kunde emellertid icke vara enig med majoriteten om denna uppfattning rörande det förevarande ärendets natur. Minoriteten ansåg, att det var uppenbart, att detta ärende borde underkastas gemensam omröstning och att statsutskottet i sådant avseende bort utarbeta förslag till gemensam voteringsproposition.

Jag som tillhörde minoriteten skall villigt medgiva, liksom jag tror alla äro eniga därom inom utskottet, att man här är inne på ett gränsområde, där icke tydligt angiven lag utan praxis får utstaka de linjer, som kamrarna följa. Men om man försöker att med hänsyn till praxis bilda sig en uppfattning och även om man kan erkänna, att praxis är vacklande och att man torde kunna anföra analoga fall för såväl det ena som det andra förfaringsättet, så tror jag dock att man måste giva övertikt åt den slutsatsen, att utvecklingen uppenbarligen tenderar därhän, att frågor av den natur som är före böra underkastas gemensam omröstning och att särskilt i föreliggande fall det synes uppenbart att denna fråga borde avgöras genom gemensam omröstning.

Såsom den proposition, det här gäller är framlagd, har den övervägande karaktären av en anslagsfråga. Det gäller att godkänna förslag till ordinarie avlöningsstat, och det är uppenbarligen såsom väsentligen en anslagsfråga, som ärendet framkommit och blivit prövat av riksdagen. Att i detta avseende viss meningsskiljaktighet uppstått på en punkt som gäller organisationen, synes icke kunna beröva frågan dess karaktär av anslagsärende. Den är av så övervägande art en anslagsfråga, att någon tvekan icke borde kunna uppstå om att icke här en gemensam votering bör äga rum.

För att bestyrka, huru i liknande ärenden tidigare förfarits, så skall jag, ehuru jag samlat åtskilliga fall för en rätt lång tid tillbaka, icke anföra mer än ett par sådana under senare tid, vilka synas mig utgöra bevis därför att i riksdagen meningen åt-

minstone på sista tiden varit, att i frågor av denna art gemensam votering bör ske.

År 1913 fastställdes patent- och registreringsverkets lönereglering genom gemensam votering och detta ehuru skiljaktighet mellan de båda olika alternativ, varom det voterades, innebar även förändring i tjänstemännens funktioner. I det fallet tillstyrkte statsutskottet gemensam votering, och riksdagen godkände också detta förfaringsätt.

*Ang. gemensam omröstning rörande vissa anslag till fängvården m. m.
(Forts.)*

År 1915 hade riksdagen att behandla ett förslag angående avlöningsstat för skogsstatens ordinarie personal. Därvid uppstod också meningsskiljaktighet rörande denna organisations beskaffenhet, och kamrarna stannade i den punkten i olika beslut, varvid också frågan om gemensam omröstning eller icke uppkom. Vid behandlingen av detta ärende inom denna kammare framställdes betänkligheter emot att gemensam omröstning skulle företagas i detta fall. Man betonade nämligen, att skiljaktigheten, som det ordagrant hette, »låg i frågan om själva organisationen av statens skogspersonal». Det var därom meningsskiljaktighet rådde men det oaktat beslöt kammaren, att gemensam votering skulle ske. Detta fall synes mig vara fullständigt likartat med det, som nu här föreligger.

Andra kammaren har också nyss utan motsägelse i diskussionen beslutat återremittera detta ärende till statsutskottet, under förväntan att gemensam voteringsproposition skulle från statsutskottet i detta ärende framläggas. Jag ber därför, herr talman, att få yrka jämväl här, att kammaren måtte besluta, att i sådant syfte återremittera ifrågavarande memorial till statsutskottet.

Herr Widell: Herr greve och talman! Det är två skäl, som man enligt min mening kan anföra emot att i denna fråga anställa gemensam omröstning.

Det första är det, att i lagen om straffregister förutsättes, att tvångsarbetsanstalterna lyda under fängvårdsstyrelsen. Det heter i 5 § nämnda lag, att det åligger fängvårdsstyrelsen att i straffregistret göra anteckning bland annat om någon frigivits från tvångsarbetsanstalt och i 8 § finnes numera icke stadgad någon rättighet för tvångsarbetsanstalterna att få utdrag av straffregistret. I lagen, sådan den år 1900 antogs, fanns däremot stadgat dels skyldighet för fängvårdsstyrelsen att lämna uppgift till straffregistret, dels också rättighet för fängvårdsstyrelsen att erhålla utdrag av straffregistret. När så år 1914 straffregistrets förande överflyttades till fängvårdsstyrelsen, så borttogos dessa bestämmelser, naturligtvis därför att fängvårdsstyrelsen själv skulle föra straffregistret. Då såväl straffarbetsanstalterna som tvångsarbetsanstalterna lydde under fängvårdsstyrelsen, erfordrades tydligen icke någon sådan bestämmelse. Nu kan anföras, att det på administrativ väg kan åläggas styrelserna för arbetsanstalterna att lämna uppgifter till straffregistret. Ja, det är sant, men det förefaller mig vara fullkomligt oformligt att uppgiftsskyldighet till straffregister skall vara ålagd dels å ad-

Ang. gemen-
sam omröst-
ning rörande
vissa anslag
till fängvården
m. m.
(Forts.)

ministrativ väg vissa myndigheter, tvångsarbetsanstalterna, och dels genom lag andra sådana domstolar m. fl. Vad beträffar rättigheten att få utdrag av straffregistret så låter denna sak sig icke nu ordnas på administrativ väg. För genomförande av den nu föreslagna organisationen skulle därför, enligt min mening erfordras ändring i lagen om straffregister, men förslag om sådan ändring föreligger ej.

Under sådana omständigheter har jag för min del ansett, att redan häri ligger tillräckligt skäl för att icke anställa gemensam omröstning. Emellertid torde detta vara ett mindre betydelsefullt skäl. Huvudskälet är det, att det här rör sig om en organisationsfråga. Jag vill gärna giva den föregående ärade talaren rätt i att man får lov att vara mycket försiktig med att vägra gemensam votering därför, att ett förslag innebär en organisationsfråga. De allra flesta eller ett mycket stort antal anslagsfrågor innebära tillika en organisationsfråga, men spörsmålet måste vara: är det organisationsfrågan eller anslagsfrågan, som är det huvudsakliga? I detta fall råder icke det ringaste tvivel, såvitt jag kan se, att det över huvud taget knappast rör sig om en anslagsfråga utan uteslutande om en organisationsfråga; därom torde gårdagens debatt i kammaren tillräckligt vittna. Hela frågan om anslag berördes icke vid ett enda tillfälle i kammaren, utan vad som debatterades, var om tvångsarbetsanstalterna skulle lyda under fängvårdsstyrelsen eller icke. Det är en ren organisationsfråga med en obetydlig anslagsfråga knuten därvid, nämligen frågan om en inspektör i justitiedepartementet, som uteslutande är en följd av själva organisationsfrågan.

Under sådana omständigheter har jag för min del ansett, att statsutskottet borde föreslå, att voteringsproposition icke skulle uppsättas; och jag anhåller herr greve och talman, att få yrka, att statsutskottets nu föredragna memorial måtte läggas till handlingarna.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Med avseende å den siste ärade talarens skäl, att lagen om straffregister innehåller bestämmelse om att fängvårdsstyrelsen skall verkställa anteckningar även beträffande nu ifrågavarande anstalter, vill jag säga — som han också själv anförde — att den omständigheten ingalunda på det sättet är förbunden med ifrågavarande fall, att den kan förändra denna frågas beskaffenhet med avseende å huruvida den bör göras till föremål för gemensam omröstning eller icke. Ty, som herr Widell själv anförde, så är det mycket väl möjligt för Kungl. Maj:t att administrativ väg förse fängvårdsstyrelsen med det material, som behöves för att lagens bestämmelser skola kunna fullgöras. Huruvida det är en lämplig utväg eller icke att så förfara, är en sak, som Kungl. Maj:t kommer att pröva. På den prövningen blir så beroende, huruvida en sådan ändring — av talaren angiven såsom en förutsättning, vilket ingalunda är fallet — sedermera bör komma till stånd eller icke.

Beträffande spörsmålet huruvida meningsskiljaktighet i fråga om vissa detaljer i organisationsavseende, skulle kunna förändra hela detta stora anslagsspörsmåls beskaffenhet på så sätt som herr Wi-

dell antydde, så vill jag hänvisa till vad jag nyss sade, att hela denna fråga ingalunda förändras till sin karaktär därav, att menings-skiljaktighet beträffande organisationens beskaffenhet råder på vissa områden. Och, såsom jag tidigare anført, riksdagen har vid flera liknande fall gått till gemensam votering, då det varit menings-skiljaktighet rörande enbart vissa detaljer i den organisation. anslags-askandena röra.

Ang. gemensam omröstning rörande vissa anslag till fångvården m. m.
(Forts.)

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr *Alexander*son: Ja, dessa då och då återkommande frågor huruvida ett visst ärende skall vara underkastat gemensam votering eller icke, höra icke till någon mera tilltalande art av ärenden, bl. a. av det skälet, att man tyvärr måste konstatera, att det under årtiondenas lopp gått in åtskilligt med politik i lagtolkningen beträffande denna fråga. I det hänseendet är det karakteristiskt nog att båda kamrarna småningom bytt ståndpunkt. På den tiden då första kammaren var mycket homogent sammansatt, medan i andra kammaren meningsbrytningarna voro mycket starka, vadan första kammarens mening merendels hade utsikt att segra i gemensam votering, var denna kammare mera benägen för gemensam votering, varemot andra kammaren var obenägen därför. Sedan förhållandena i detta hänseende blivit annorlunda, hava i båda kamrarna de gamla ståndpunkterna övergivits och vardera kammaren har i stort sett synts närma sig till vad som tidigare varit den andras, men icke längre är det. Det förhållande, som jag nu berört, gör givetvis, att praxis i dessa ärenden icke erbjuder den hjälp till utfyllande av de otillräckliga och oklara grundlagsstadgandena, som den eljest skulle hava skänkt.

Det har ju gjorts försök ifrån våra statsrättsteoreticis sida att med ledning av denna praxis leta sig fram till vad som kan anses vara gällande rätt på detta område, men deras försök, för så vitt de utgjorde en sorts systematisering av denna politiska praxis, hava, av det skäl jag förut berört, med nödvändighet måst utfalla mindre tillfredsställande. Då jag nyss hörde den ärade talaren på Bohuslänsbänken, så syntes det mig, att bland de skäl, som han egentligen tillade sådan avgörande betydelse, var ett, som jag igenkände såsom hämtat ifrån den senaste statsrättsdoktrinen på området, nämligen att det avgörande bör anses vara, huruvida spörsmålet ifråga mest är ett organisations- eller ett anslagsspörsmål. Så vitt jag kan förstå, så hava de, som framställt denna teori, därmed icke gjort något annat än ett försök att få fram någon förnuftig, konsekvent och sammanhängande ståndpunkt ur de olika rättsfallen på området, som man här kunnat plocka fram ur praxis under de senaste decennierna. Men, som jag nyss nämnde, måste detta systematiseringsförsök på grund av de ingående irrationella maktfaktorerna vara så tämligen dömt att misslyckas och jag tror, att, om man tänker litet närmare på värdet av detta försök, man skall nödgas säga sig, att därmed icke någonting är vunnet, för det första därför, att man icke skapar tillräcklig klarhet. Det kan icke egentligen vara bra, att vardera kam-

Ang. gemensam omröstning rörande vissa anslag till fängvården

m. m.
(Forts.)

maren nu för varje konkret fall skall bedöma, huruvida den kammaren tycker, att det för dess del är en anslagsfråga eller en organisationsfråga, som är det viktigare. Vad som varit avgörande för en enskild medlems ståndpunktstagande vid ärendets behandling första gången i kammaren undandrager sig möjligheten att kunna fixeras; det kan således redan därför vara mycket ovisst, huru det i sak har ställt sig, och det är tydligen även ur andra synpunkter olämpligt att en så vag norm skall få vara utslagsgivande. Härtill kommer att, så vitt jag kan förstå, det icke bara är vagheten hos denna norm utan själva dess innebörd, som måste sägas vara i hög grad otillfredsställande. Om man nu säger att där organisationsfrågan är huvudsaken, där måste kamrarnas samstämmiga beslut fordras, då utgår man egentligen ifrån att denna organisationsfråga är ett egentligt riksdagsärende av med lagstiftningen besläktad natur; men om man å andra sidan nödgas erkänna att i en viss organisationsfråga Kungl. Maj:t skulle hava alldeles fria händer, så framt det icke gällde att av riksdagen begära en utgift eller en utgifts placering under annan titel än den förut varit, så synes detta peka på att hela resonemanget utgår ifrån orätt utgångspunkt, för så vitt man icke kan påstå att, tack vare den pågående förskjutningen ifrån Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning och till lagstiftning av Konung och riksdag, ärendet har mera än förut närmast sig ett verkligt lagstiftningsärende. Att så skulle vara förhållandet i den fråga, som vi f. n. diskutera, har jag för min del icke kunnat övertyga mig om, och vid sådant förhållande synes det mig, att hela den uppfattning, som talaren på Göteborgsbanken gjorde gällande, icke kan få vara utslagsgivande. Det återstår närmast den mera formella synpunkten, huruvida Kungl. Maj:t har varit berättigad att framlägga, och faktiskt för riksdagen framlagt ärendet såsom ett rent anslagsärende, och gjort det med hänsyn till att det rent organisatoriska i ärendet fölle inom Kungl. Maj:ts befogenhet. Så har, så vitt jag kan förstå, i förevarande fall varit händelsen, och därför synes det mig, att minoritetens inom statsutskottet uppfattning här bör följas.

Jag kan tillägga, att jag för min del icke haft tillfälle att närvara vid detta ärendes behandling i första träffen och personligen icke ens tagit ståndpunkt till vilken åsikt jag skall komma att sluta mig vid en eventuell gemensam votering, utan jag har sett på ärendet rent principiellt. Jag ber för min del, i överensstämmelse med vad jag anför, herr greve och talman, få ansluta mig till det av herr Ekman framställda yrkandet.

Herr M a n n h e i m e r: Till vad den siste ärade talaren yttrade ber jag endast att få framhålla, att den teori, som den ärade ledamoten av statsutskottet har velat göra gällande, nämligen att gemensam votering icke bör äga rum, när meningsskiljaktigheten icke gäller en statsutgift utan det organisatoriska, faktiskt icke har slagit igenom, ehuru man har försökt att vid olika tillfällen lancera den.

Jag vill påminna den ärade talaren om att vid 1906 års riks-

dag var det fråga om understöd åt flick- och samskolorna. Kamrarnas beslut överensstämde fullkomligt utom i en enda punkt, eu organisatorisk punkt, nämligen huruvida inspektionen skulle ombesörjas av eforalstyrelsen eller av läroverksöverstyrelsen. Statsutskottet föreslog, att kamrarna skulle votera gemensamt, och detta bifölls av kamrarna.

Ang. gemensam omröstning rörande vissa analog till fångvården m. m.

(Forts.)

Jag skulle kunna anföra åtskilliga liknande fall, men jag vill endast påminna ytterligare om det fall, som herr Carl Gustaf Ekman i sitt yttrande erinrade om, nämligen riksdagens behandling av frågan om omorganisation av patent- och registreringsverket år 1913. Där rörde sig kamrarnas skiljaktiga meningar utslutande om en ren organisationsfråga, men detta hindrade dock icke kamrarna att fullkomligt enhälligt utan någon som helst meningsskiljaktighet godkänna den gemensamma voteringspropositionen.

Jag tror, att man icke kan komma längre än att när ett ärende har karaktären av statsregleringsfråga, så måste kamrarna votera gemensamt; och att föreliggande fråga har denna karaktär, därom kan väl icke råda någon som helst tvekan.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till yrkandet om återremiss av betänkandet.

Herr Widell: Endast ett par ord! Tiden tillåter naturligtvis icke att ingå i en statsrättslig debatt om när gemensam votering skall äga rum eller icke. Jag vill endast erinra om att den av mig förfäktade ståndpunkten torde överensstämma med den som i allmänhet intages av den statsrättsliga doktrinen. Att ställa sig på den ståndpunkt, som de två sista ärade talarna gjorde, förefaller mig leda till den konsekvensen, att man måste gå med på så gott som varje gemensam votering. Det blir knappast möjligt att vägra någon.

När det nu har åberopats prejudikat, kan jag icke underlåta att nämna ett prejudikat, som visserligen icke för mig spelar någon roll, men som det ändå kan hava sitt intresse att höra för den sida i kammaren, som de herrar tillhöra, som hava yrkat återremiss. Det är från 1909, då det gällde fögderiförvaltningens omorganisation. Då hade Kungl. Maj:t föreslagit indragning av ett antal kronofogdetjänster, men ingen annan organisationsändring. Det var endast en minskning i antalet tjänster. Föredragande departementschefen hade till protokollet yttrat, att han kunde tillstyrka detta endast under den förutsättning, att kronofogdarna befriades från viss befattning med utsökningsärendena, och var han sinnad att framdeles framlägga proposition därom. Vid behandlingen i andra kammaren uppträdde herr Branting mot den voteringsproposition, som hade föreslagits av statsutskottet, på den grund att dels departementschefen ansåg, att staten stod i samband med en lagändring, ehuru förslag då icke hade framkommit, och dels att det var en mycket betydande organisationsförändring. Slutet blev också, att andra kammaren avlog voteringspropositionen.

Herr greve och talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. gemensam omröstning rörande vissa anslag till fångvården m. m.

(Forts.)

Herr M a n n h e i m e r: Ja, med anledning av det exempel, som den siste ärade talaren nu anförde, nämligen om fögderiförvaltningen, så undrar jag, om det icke den gången var så, att den talare i andra kammaren, som uppträdde emot att gemensam votering skulle ske, icke framställde yrkande om avslag på den gemensamma voteringspropositionen, och detta därför att han visste att andra kammarens talman skulle vägra proposition på ett sådant yrkande. Detta exempel torde därför icke i någon mån kunna tjäna till stöd för herr Widells hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först därpå att förevarande memorial skulle läggas till handlingarna samt vidare på memorialets återförvisning till utskottet; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att statsutskottets memorial nr 240 skall läggas till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas memorialet åter till utskottet.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 38.

Föredrogos statsutskottets memorial:

nr 241, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående statsbidrag till väganläggningar m. m.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

nr 242, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående tillfälliga lönetillägg till tjänstemän vid tullverket m. m.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

nr 243, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga lärdomsanstalter.

Punkten 1.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Då den förutsättning, som låg till grund för utskottets förslag, ej inträffat, förklarades detsamma hava förfallit.

Föredrogos bevillningsutskottets memorial:

nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående utskottets betänkande nr 58 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 20 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt samt avdelning 4:o) i de vid samma förordning fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen m. m. dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 63, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående viss del av utskottets betänkande nr 59 i anledning av två Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ändringar i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Vid föredragning av lagutskottets memorial nr 84, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 62 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets memorial nr 85.

Vid föredragning av sammansatta lag- och jordbruksutskottets memorial nr 5, med hemställan om anvisande av ersättning åt sammansatta lag- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *Författningsförelägg. ang. försäljning av pilsner m. m.*

Genom proposition, nr 369, av den 26 april 1918, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1) förordning angående försäljning av pilsner;
- 2) förordning angående ändrad lydelse av 3, 7, 23 och 26 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker;
- 3) förordning angående ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; samt
- 4) förordning angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 11 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade alkoholfria drycker samt svagdricka.

I sammanhang med berörda kungl. proposition hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen I: 180, av herr *Johan Emilson Ekman*, I: 191, av herr *Lyckholm*, I: 198, av herr *Carl Gustaf Ekman* m. fl., samt II: 444, av herrar *Sävström* och *Ingvarson*.

Angående sättet för nu ifrågakvarande betänkandes föredragning yttrade

Herr *H a m a r s t r ö m*: Herr greve och talman! Jag tillåter mig föreslå: *att* betänkandet företages till avgörande punktvis; *att* först föredrages, paragraf- och momentvis, där så erfordras, förslaget till förordning angående försäljning av pilsner med dess av utskottet förordade lydelse, *att* vid överläggningen om 1 § i nämnda förslag diskussionen må röra sig om betänkandet i dess helhet, *att* där- efter de övriga författningsförslagen föredrages med den lydelse utskottet förordat, paragraf- och momentvis där så erfordras; *att* efter författningsförslagets genomgående utskottets hemställan föredrages, de olika punkterna i nummerföljd; *att* förslagets text ej må behöva uppläsa i andra delar än sådana, beträffande vilka uppläsning begäres; *att* för den händelse något av författningsförslagen kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, vilka blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt *att* i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer och moment utskottet må vidtaga ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

Under denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning angående försäljning av pilsner samt till förordning angående ändrad lydelse av 3, 7, 23 och 26 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker icke kunnat oför-

ändrade antagas, måtte för sin del antaga samma förslag med den ändring att 3, 8, 14, 15 och 23 §§ i förstnämnda förordning samt 23 § i sistnämnda förordning skulle erhålla viss ändrad lydelse.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

Det av utskottet förordade förslaget till förordning angående försäljning av pilsner.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Med pilsner förstås i denna förordning varje maltdryck, som enligt förordningen angående tillverkning och besättning av malt-drycker är att hänföra till pilsner.

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! Som herrarna finna av det föreliggande betänkandet, har någon större enighet ej kunnat uppnås inom bevillningsutskottet, och efter vad känt är har också andra kammaren anslutit sig till en av de avgivna reservationerna. Det föreligger å andra sidan reservationer i åtskilliga punkter, huvudsakligen avgivna av ledamöter från denna kammare.

Det uttalades från statsrådsbanken under behandlingen av frågan om systembolagen, att man borde icke vara så frikostig med systembolag, särskilt på den grund, att på kamrarnas bord vilade ett förslag om att skaffa tillgång till en lättare maltdryck, och detta förslag avsåg att ordna försäljningen av maltdrycker med en alkoholhalt upp till 3,6 %, så att de kunde bliva lätt tillgängliga nästan överallt. Emellertid har det visat sig, att fastän man principiellt erkänner, att denna dryck, det förutvarande pilsnerdrickat, borde bliva en allmänt tillgänglig måltidsdryck, vill man dock från nykterhetshåll lägga rätt så stora hinder i vägen för dess tillhandahållande.

Nu kommer ärendet före i riksdagens sista timme, och tiden är, som vi alla veta, långt framskriden och medger i allmänhet icke någon uttömmande diskussion av de förekommande frågorna. Detta ärende skulle, om det nu upptoges till definitiv behandling, föranleda sammanjämkning, och hur denna skulle se ut, är det mycket vanskligt att förutsäga. Frågan komme säkerligen att slutligt behandlas av helt fåtaligt besatta kammare.

Vid detta förhållande tager jag mig friheten att nu framställa yrkande om avslag. Man bör betrakta saken så att man i år gjort en första läsning. Någon annan form för ett uppskov till en kommande riksdag, finns ju inte än ett avslag.

Om riksdagen nu avslår det föreliggande förslaget till förordning, så inträffar icke något annat, än att på grund av 96 § i den år 1917 antagna rusdrycksförsäljningsförordningen de bestämmelser, som i 1905 års författning gälla för försäljning av vin och öl, komma att gälla även för pilsnerdricka. Det kan således icke vara värre

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

eller annorlunda, än att vad som för närvarande gäller kommer att gälla, tills en ny författning kommer till stånd.

Men vidare och framför allt är att märka, att under detta och nästkommande år lär, så vitt nu kan bedömas, någon så stark alkoholhaltig dryck som det forna pilsnerdrickat icke gärna komma att tillverkas, så att även om riksdagen nu i år skulle besluta en sådan författning, komme den säkerligen icke att bli tillämpad under detta och nästa år.

Vid detta förhållande och med anledning av den så framskridna tiden, anser jag det vara lämpligast, om riksdagen nu avslår det föreliggande förslaget och sålunda under en kommande riksdag får i mera lugn överväga hithörande spörsmål.

Herr greve och talman! På dessa skäl ber jag att få yrka avslag på den föredragna första paragrafen.

Herr Ljunggren, Elof: Herr talman! Jag har visserligen icke stor förhoppning om, att kammaren skall godkänna den reservation, som jag m. fl. här hava fogat till utskottets utlåtande. Jag tager nämligen för givet, att kammaren mera lyssnat till ombudet ifrån bryggareföreningen än till en representant, som kan sägas uttala nykterhetsfolkets mening. Jag har dock icke kunnat underlåta att här fullgöra min skyldighet som reservant att yrka bifall till vår reservation.

När försäljningsförordningen förra året behandlades i riksdagen, uttalades det, att beträffande drycker, emellan 2 ¹/₄ volymprocent alkoholhalt och 3,6, skulle dessa tills vidare få gå under gällande öl- och vinförsäljningsförordning, men man begärde av Kungl. Maj:t ett förslag att senare framläggas för riksdagen, som skulle utföras i huvudsaklig överensstämmelse med denna förordning. Detta har nu skett. Sakkunnige hava kommit fram med sitt förslag och Kungl. Maj:t har på detta byggt sin proposition och resultatet härav samt av utskottets granskning föreligger här på kamrarnas bord. För min del får jag säga, att både de sakkunniga och Kungl. Maj:t i stort sett följt de anvisningar, som riksdagen givit, men dock i vissa väsentliga delar icke följt dem. Åtminstone vad de sakkunnige beträffar hava de ifråga om ölförsäljningen på lägerplatserna icke alls beaktat vad riksdagen i det avseendet begärt. De hava icke heller beaktat detta, ifråga om svagdricksbryggerierna och deras försäljningsrättigheter. Även i åtskilliga andra punkter hava de handlat på alldeles samma sätt.

Det, som jag för min del fäst huvudvikten vid är vad som återfinnes i min första reservation, vars kläm för övrigt även har biträts av en annan ledamot av denna kammare, herr Ollas Ericsson. Det har ju, såsom herrarna veta, under de senaste åren varit hårda och bittra strider om ölet på lägerplatserna. Redan år 1900 framkom en motion om att få ölet på lägerplatserna förbjudet. Sedan förekommo sådana motioner varje år, ända tills år 1904 båda kamrarna enade sig om att ingå med skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte

att få all utskänkning av öl vid lägerplatserna fullständigt förbjuden.

Jag kan icke finna, att det finnes något som helst skäl till att vad som då beslöts, och som sedan dess till dags dato gällt, skulle behöva upphävas. Man kan möjligen invända, att vi antagit en särskild försäljningsförfordning beträffande det starka ölet och att därigenom udden i anmärkningarna mot missbruket av öl på lägerplatserna skulle vara bruten, men jag och många med mig, som hava en annan uppfattning angående verkningarna av de svagare maltdryckerna och vad de kunna medföra, kunna naturligtvis icke godkänna en sådan uppfattning. Inga olägenheter hava visat sig under dessa år, då all utskänkning av öl, både det mindre starka och det starkare, varit förbjuden, utan endast gagn. Vi hava sålunda ingen anledning att släppa efter på det mindre starka ölet, som enligt vår mening också kan åstadkomma olägenheter och missbruk bland den värnpliktiga ungdomen. Man kan ju hava olika meningar i denna fråga, men detta är nu vår mening.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

Nu har visserligen utskottet föreslagit, att utminutering skulle vara förbjuden och att endast utskänkning skulle vara tillåten. Jag skall emellertid be att få fästa uppmärksamheten på, att vad riksdagen beslöt år 1904 gällde just utskänkningen. I utskottet framställdes i förbigående ett medlingsförslag beträffande utskänkning på lägerplatserna, det nämligen, att om ändring i nuvarande bestämmelse skulle ske, om dessa drycker skulle lössläppas på lägerplatserna, utskänkning borde kunna äga rum endast till spisande gäst vid ordnade måltider. För min del hade jag i utskottet uttalat, att om utskottet velat gå med på en sådan bestämmelse, skulle åtminstone jag icke hava satt mig däremot under förutsättning att utskottet varit fullt enigt därom. Men då utskottet vägrade, och somliga ville, att det skulle vara fri försäljning av dessa drycker, både utminutering och utskänkning, kunde jag icke annat än ställa mig på den ståndpunkt, jag antagit d. v. s. yrka rent avslag.

Utskottet har för övrigt beträffande det möjliga missbruket av dessa drycker icke ställt sig helt avvisande emot den mening, som uttalats på vårt håll, då utskottet säger, att de äro »såsom måltidsdrycker relativt ofarliga». Vad hade då varit naturligare än att det också tagit konsekvensen av detta yttrande och gått med på ovan nämnda medlingsförslag. Då så emellertid icke skett, har jag icke haft anledning att reservationsvis föra fram det förslaget. Jag har således beträffande ölet på lägerplatserna, ingenting annat att göra, herr talman, än att, med åberopande av den reservation, som återfinnes på sid. 42, yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Då vi vid första paragrafen skulle få yttra oss även om andra delar av utskottsbetänkandet, passar jag på tillfället, för att slippa begära ordet vid de skilda paragraferna, att nu säga något om det övriga.

Det är, som synes i fråga om §§ 9, 12 och 14 som jag och medreservanter hava särskilda yrkanden. Beträffande § 9 hava vi ansett, att varan icke borde få försälas och avlämnas inomhus till därstädes

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

boende. Vi anse, att missbruket av den bestämmelse, som hittills till-
lätit detta, varit så stort, att liksom man velat bespara särskilt lands-
bygdens invånare från att såsom hittills bliva översvämmade av öl-
vagnar, de borde besparas från att för framtiden bliva översvämma-
de av pilsnertransporter. Beträffande föreskriften om särskild för-
teckning, som enligt hittillsvarande lagbestämmelse skulle upptaga
särskilt för varje köpare dennes namn, det ställe och dagen där varan
skulle avlämnas samt den försända myckenheten, har det visat sig,
att den ofta missbrukats. Visserligen hava utkörarna förteckning
med sig, men mycket ofta förekommer det, att de sälja betydliga
mängder till personer som icke äro upptagna på denna förteckning.
Missbruket har på sina håll nästan varit regel. Det är betecknande,
hurusom en kyrkoherde i Småland ansåg sig tvungen att följa öltrans-
porterna från by till by för att hindra sådan försäljning av dessa
drycker. På grund av vad jag anført synes det mig, som yrkandet
på uteslutande av denna bestämmelse i paragrafen vore väl moti-
verat.

I § 12 hava vi ansett, beträffande gästgivare, att denne icke
utan särskilt tillstånd bör få utskänka pilsner. Vi anse nämligen, att
en dylik generell rätt för gästgivare kan bliva skadlig och föranleda
missbruk. Vill gästgivare hava utskänkningsrätt, anse vi att han
bör gå den vanliga vägen till Konungens befallningshavande och
söka tillstånd på vanligt sätt. Är det då ingen inom kommunen som
har något att invända emot en dylik begäran, får han givetvis ut-
skänkningsrätt, men om han gjort sig skyldig till missbruk får han
det antagligen icke. Det är således på detta sätt möjligt för gästgi-
vare att få sådan utskänkningsrätt, varom nu talas. Utom särskilt
tillstånd bör han icke få utskänka ifrågavarande maltdrycker. På
landsbygden torde ock en ganska utbredd opinion mot gästgiva-
res rätt att utan särskilt tillstånd utskänka maltdrycker förefinnas, en
opinion, som synes mig icke alldeles böra förbises vid denna frågas
avgörande. Visserligen yttrar utskottet, att denna rätt är en »hävd-
vunnen» rätt för gästgivare, men om det befinnes, att en hävdvunnen
rätt blivit mycket missbrukad och sålunda kan skada, är det givet,
att en sådan hävdvunnen rätt bör upphävas.

Även vid § 14 hava vi en reservation. Den gäller, som synes,
utskänkning vid hälsobrunn, badort eller annan kurort för kortare
tid än ett år, där eljest utskänkningsrörelse kan komma ifråga att
under endast någon del av året utövas samt för bestämt tillfälle. Vi
anse, att förfarandet står i uppenbar strid mot den eljest gällande
och stipulerade rätten för kommunerna till självbestämmelse i hit-
hörande fall. Det är därför vi yrka på uteslutande av dessa delar ur
författningen.

Här har emellertid i dag genom herr Östberg framkommit för-
slag, att man skulle avslå både Kungl. Maj:ts proposition, utskot-
tets hemställan och min m. fl. reservation, liksom även herr Lyck-
holms m. fl. reservationer. Jag vet egentligen icke, vad som kommit
till, som gjort, att man just nu kommit underfund med, icke blott att
utskottets förslag vore olämpligt utan även att man från det hållet

anser sig böra underkänna till och med sina egna förslag. Eljest tänkte jag, att herrarna på den sidan, då de skrevo sina reservationer, voro på det klara med, att dessa vore av den beskaffenhet, att därest kammaren antog dem, skulle de huvudsakliga missförhållandena med lagen i övrigt vara avhjälpta. För min del får jag säga, att sådant läget nu är, om kammaren, såsom troligt är, icke vill ansluta sig till utskottets förslag med mina m. fl. reservationer, kan jag med stort jämnmod bära, att kammaren går den väg, herr Östberg föreslagit. Därigenom vinnes för det första, att all utskänkning av öl på lägerplatserna som hittills alldeles förbjödes. Därigenom vinnes vidare, att den orättvisa, som sker mot svagdricksbryggarna, då man vill förbjuda dem att försälja sina pilsnerdrickor undanröjes. För svagdricksnäringsen är det en särdeles viktig sak, att ingen ytterligare inskränkning i nu gällande rättigheter får ske till förmån för bryggareföreningen. Ett ytterligare skäl för uppskov torde föreligga i namnfrågan.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

Så vitt jag kunnat finna, är det bland de myndigheter, som här hava yttrat sig ifråga om dryckens benämning, en allmän och enig mening, att sakkunniges förslag är synnerligen missvisande och bör korrigeras, något som varken Kungl. Maj:t eller utskottet gjort.

Således skall jag, herr talman, med stort jämnmod finna mig i ett rent avslag vid innevarande riksdag, ehuru jag knappast väntat mig ett så hastigt underkännande av de egna meningarna på den andra sidan.

Herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Den förste ärade talaren, som yrkade avslag på denna proposition gjorde det med anförande av tvänne skäl. Det ena var, att den praktiska följden av detta beslut icke kunde bliva så stor, emedan man under den närmaste tiden icke kunde tänka sig, att det skulle bli någon tillverkning av maldrycker, som i stort sett tangeras av denna lagstiftning. Detta skäl är mycket bärande, det vill jag erkänna, framför allt ur den synpunkten, att om första kammaren avslår detta förslag har Kungl. Maj:t däri ett stöd vid tillbakavisandet av krav på tillverkning av starkare öl. Om jag bekläder denna plats i fortsättningen kommer jag att begagna mig av detta stöd för att förhindra tillverkningen av starkare ölsorter. Men det andra skälet tror jag icke är riktigt bärande. Ty nog är det väl ändå så, att denna kammares ledamöter äro mycket väl inne i detta ämne, så att obekantskap icke hindrar dem att taga ståndpunkt här. Jag tror, att det för näringens skull är riktigare att kammaren sakligt behandlar denna fråga och nu fattar de beslut samt ger de riktlinjer, på grund av vilka näringens målsmän kan planera för fortsatt tillverkning, ty det är uppenbart, att då riksdagen gått in för och tänkt sig att skilja det svagare och det starkare ölet åt, blir det nog så, att vissa fabriker önska lägga om sin verksamhet, detta beroende därpå att de ur rent ekonomisk synpunkt finna med sin fördel förenligt att koncentrera sig på vissa drycker. Jag har den uppfattningen, att den maldryck varom fråga nu är, i många fall kommer att ersätta de star-

Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)

kare ölsorterna, varför det kan vara en viss fördel för fabrikerne att i god tid få inrikta sig på denna nyare tillverkning. Det är från dessa utgångspunkter jag anser, att onödiga besvärligheter skulle inträda, om kammaren avslår det föreliggande förslaget. Jag kan ju i likhet med den siste ärade talaren säga, att nog kunna de, som företräda de mera extrema nykterhetssynpunkterna taga ett avslag med jämnmod dels ur den synpunkten, att det under den närmaste tiden praktiskt taget icke kan tillverkas några starkare malt-drycker, dels också ur den synpunkten, att det av dem mycket ivrigt omfattade önskemålet, att fortfarande hålla lägerplatserna utanför rätten att få utskänkning av dessa varor — något som varit ett av deras livligaste önskemål — kommer under en viss tid framåt att bli tillgodosett, därest man tillämpar den gamla lagstiftningen. Men å andra sidan vill det förefalla mig, att det blir ett osäkerhetstillstånd som endast vållar krängel och onödigt besvär med ordnandet av alla dessa olika spörsmål, om kammaren nu skulle avslå den framställning som här föreligger.

Jag anhåller därför, herr greve och talman, att kammaren ville upptaga ärendet till saklig prövning och fatta position till det-samma.

Herr H a m m a r s t r ö m: Jag delar den uppfattning, som den ärade talaren på Örebrobanken gav uttryck åt, att det nämligen icke är stora utsikter för, att denna kammare skulle antaga föreliggande förslag i den form som utskottet förordat och med den jämkning, som innehålles i den ärade talarens reservation. Under sådana omständigheter torde kamrarna komma att stanna i olika beslut, och den situation, herr Östberg berörde, kommer då att inträda, för så vitt även första kammarens beslut har ett positivt innehåll. Sammanjämkning skall försökas. Det kan väl dock, såsom herr Östberg framhållit, icke vara lämpligt att företaga en sådan sammanjämningsfråga vare sig inom utskottet eller inom kamrarna med så glest besatta platser, som vi lära hava att räkna med efter avslutandet av morgondagens plenum. Detta är för mig det avgörande skälet, varför jag ansluter mig till den uppfattning, som herr Östberg hävdade, nämligen att det är lämpligast att icke upptaga ärendet till realitetsbehandling i år. Såsom här också framhållits är det alls ingen risk, om man förfar på det sättet, då ju enligt riksdagens i fjol fattade beslut de bestämmelser, som för närvarande och till detta års utgång gälla beträffande handeln med öl, i fortsättningen tills vidare komma att gälla för de medelstarka maldryckerna, de drycker som i detta författningsförslag kallas pilsner, och då vidare, efter vad nu även från statsrådsbanken vitsordas, man icke inom den närmaste tiden har att motse någon tillverkning av ens så pass starka maldrycker som dessa. Enligt vad som anfördes av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, skulle det visserligen finnas en anledning för kammaren att nu ingå på realitetsbehandling av frågan, nämligen önskvärheten av att regeringen skulle få direktiv för frågans vidare behandling, i hän-

delse den nu icke kunde bringas till slutligt avgörande. Det förefaller mig dock, som om det icke heller ur denna synpunkt skulle föreligga någon nödvändighet att vid detta tillfälle inlåta sig på någon närmare granskning av förslagets detaljer, ty det direktiv, som herr finansministern nu önskar, gavs av förra årets riksdag, då riksdagen bestämt uttalade sig för, att såsom försäljningsbestämmelser för de nu ifrågavarande dryckerna — då benämnda pilsner-dricka men i detta författningsförslag pilsner — skulle i huvudsak tillämpas de bestämmelser, som hittills gällt för försäljning av öl.

Med denna uppfattning har jag icke någon anledning att ingå på frågans realitet, och jag föreställer mig, att kammaren skall hålla mig räkning för att jag i denna riksdagens sena timme sålunda icke inlåter mig på några erinringar med anledning av herr Ljunggrens anförande. Eljes skulle nog det anförandet kunna giva anledning till erinringar.

Jag anhåller, herr greve och talman, att få ansluta mig till yrkandet om avslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Ehuru motionär i denna fråga skulle jag icke vågat upptaga kammarens tid med någon detaljdiskussion och jag skulle icke hava gjort något inlägg alls, om icke från utskottets ledamöter här kommit ett så överraskande yrkande som det som nu framställts av herrar Östberg och Hammarström. Jag skall alls icke ingå på frågan hur det kan komma sig, att utskottets betänkande i detta ärende föreligger vid en så sen tidpunkt av riksdagen som fallet är, då skäl kanske kunna anföras för denna omständighet, men jag skall yttra några ord om olägenheterna av att nu icke fatta beslut i frågan och godkänna den föreliggande sammanjämkningen.

Man kan då säga att vid tiden för utskottsbetänkandets avfattning, kunde man i allt fall bedöma både att ärendet skulle förekomma i sista ögonblicket av riksdagen, liksom det förefaller mig, att man kunde förutse, att kamrarna skulle bestämt komma att i första hand stanna i olika meningar och att sålunda en sammanjämkning skulle komma att förestå. Det förefaller mig sålunda, att det måste vara något mellankommande, här icke utsagt skäl, som föranleder de båda ärade ledamöterna att nu frångå sin ståndpunkt i utskottet och yrka avslag på den hemställan, som de förut i väsentliga avseenden biträtt.

Jag vill emellertid, herr talman, nu blott i korthet säga, att det är förvånande att en ren avslagsständpunkt intages av ledamöter från den sida, där man i denna fråga alltid gör gällande, att man bör taga hänsyn till näringarna. Jag har nämligen varit i tillfälle att i annat avseende konferera med näringsidkare av olika slag på det här området, och samtliga, både tillverkare och försäljare, hava framhållit önskvärdheten av, att de mycket snart måtte få kännedom om, vad riksdagen slutligen skulle komma att besluta ifråga om dessa drycker. Detta gäller både tillverkningen som måste planläggas för viss tid framåt. Och det gäller i ännu högre grad för-

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

säljningen av dessa drycker. Dessa yrkesutövare hava sagt, att vare sig det blir det ena eller det andra som beslutes, är det av högsta intresse att beslut snart fattas, så att det nuvarande ovisshetstillståndet upphör. Visserligen frukta de att beslutet icke kommer att innebära ett tillgodoseende av deras önskningsmål, men, säga de, hellre detta, än ett fortsatt osäkerhetstillstånd.

Nu finner jag emellertid till min förvåning, att på det håll, där man under liknande ärendens behandling alltid eljes begär hänsyn till näringsidkarnas önskemål, där fäster man nu icke något som helst avseende vid de olägenheter, som för vederbörande äro förenade med ett uppskov med beslutet.

På anförda skäl anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till § 1 i det av utskottet här framlagda förslaget.

Herr H a m m a r s t r ö m: Jag anser mig böra säga några ord i anslutning till ett yttrande av den föregående ärade talaren. Han antydde, att han icke ville inlåta sig på någon gissning, varför betänkandet kommit så sent på kammarens bord. I anledning härav vill jag fästa uppmärksamheten på, huru arbetsförhållandena ställt sig inom bevillningsutskottet detta år.

Under den första hälften, ja, jag tror under de två första tredjedelarna av riksdagen, hade utskottet ytterst litet att göra. Under den sista tredjedelen åter hava stora och viktiga propositioner från Kungl. Maj:ts sida inkommit till utskottet i rask följd, och utskottet har sannerligen icke underlåtit något för att bringa även dessa ärenden till så snabb förberedande behandling som möjligt. Men dels hava ärendena varit av den invecklade beskaffenhet, att ett flertal sakkunniga personer måst inkallas, dels har på grund av ärendenas beskaffenhet själva handläggningen inom utskottet och expedierandet av utskottets beslut krävt lång tid. Jag tror, att detta kan vitsordas från alla ledamöter av utskottet, och vad denna proposition beträffar, har icke från något håll inom utskottet framställts yrkande, att den skulle upptagas till behandling framför andra propositioner, vilka inkommit ungefär samtidigt. Kammaren har sig ju ock bekant, att under de sista dagarna från bevillningsutskottet förelegat betänkanden i ett flertal stora och viktiga frågor, vilka inkommit från Kungl. Maj:t under senare delen av riksdagen. Jag nämner sålunda betänkandet om sulfitsprit, betänkandet om alkoholhaltiga preparat och så slutligen alla de stora skattebetänkandena. Jag tror därför icke, att man kan lägga utskottet till last något obehörigt dröjsmål eller att frågan förhalats.

Herr L j u n g g r e n, E l o f: Jag förutser, att det kommer att bliva avslag i enlighet med herr Östbergs hemställan.

Då man emellertid från statsrådsbänken uttalat önskvärdheten av vissa direktiv i frågan, skall jag, ehuru det är sent, be att få använda tiden några minuter för att göra ett par önskemål gällande.

De, som suttit i bevillningsutskottet ha säkerligen haft en känsla av, att då det gällt namnet på dessa drycker, har vad sakkunnige och

Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet uttalat sig för i detta hänseende varit synnerligen missvisande. Det råder också hos nästan alla myndigheter som yttrat sig i frågan den största tvekan ifråga om lämpligheten av det föreslagna namnet.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

Kungl. Maj:t synes vara tveksam, vilket namn han skulle föreslå, enär det gäller att finna ett namn som på samma gång det tydligt skiljer sig från såväl det alkoholstarkare ölet som från det alkoholsvagare svagdrickat är lämpligt och bekvämt att begagna. Departementschefen stannar emellertid vid att föreslå namnet pilsner såsom ur olika synpunkter lämpligare än övriga under ärendets behandling framkomna förslag i namnfrågan.

Socialstyrelsen betvivlar, att utbyte av namnet pilsnerdricka mot pilsner kan anses fullt lyckat och finner, att sakkunniges förslag i denna del kan framkalla anmärkningar om oriktig varubeteckning. Bättre vore att kalla dessa drycker »alkoholsvagt öl» eller »lättöl» och ännu mer konsekvent vore det, att låta den svagare och såsom förut antagits tillsvidare enda sorten av nuvarande öl få oförkränt behålla denna beteckning och i stället åt den starkare mer problematiska drycken giva en något förändrad benämning, till exempel »starköl», »dubbelöl» eller dylikt.

Kontrollstyrelsen har också för sin del funnit, »benämningen ej särdeles lämplig, emedan man med pilsner egentligen avser en efter viss metod tillverkad maltdryck». Kontrollstyrelsen har haft sin uppmärksamhet fäst vid benämningen »lättöl», vilken benämning minoriteten inom utskottet också ville förorda. Kontrollstyrelsen har emellertid haft så liten tid på sig för ärendets behandling, och därför gått med på Kungl. Maj:ts förslag, enligt vad styrelsen meddelar.

Om vi nu se på vad Konungens befallningshavande på skilda håll yttrat, finna vi, att i nästan alla län där dessa yttrat sig kunna de icke tillstyrka benämningen pilsner för denna dryck,

Konungens befallningshavande i Stockholms län kallar namnet pilsner till och med »ett fromt bedrägeri». Rent av orätt synes det samma länsstyrelse att hindra tillverkare av starkare öl eller dricka att hädanefter använda ordet pilsner i varans beteckning. Länsstyrelsen föreslår i stället benämningen lättöl.

Länsstyrelsen i Uppsala län hyser tvekan om namnets lämplighet, då med pilsner i allmänna språkbruket avses en viss sorts öl. Förfarandet skulle lätt få utseendet av ett slags handelsknepp, i det man tillade en vara ett annat namn än vad den i själva verket är.

Konungens befallningshavande i Södermanlands län anser det oegentligt »att i lagen giva den missvisande benämningen pilsner åt drycker, som icke äro öl utan endast drickor med något svagare alkoholhalt än svagdricka». Likaså förefaller det orimligt, säger länsstyrelsen, att enligt 23 § av den föreslagna förordningen öl av pilsnertyp ej skulle få förses med beteckningen pilsner. De tre särskilda klasserna av maltdrycker torde lämpligen kunna benämnas öl, svagöl och svagdricka.

*Författnings-
förslag ang.
förordning av
pilsner m. m.*

(Forts.)

Konungens befallningshavande i Kalmar län anser beteckningen pilsner mindre lämplig och Konungens befallningshavande i Blekinge län finner, att dess lämplighet med skäl kan ifrågasättas.

Länsstyrelsen i Örebro län finner det föreslagna namnet olämpligt och förmodar, att den missvisande benämningen av de sakkunniga valts just för att giva drycken i fråga sken att utgöra något annat än vad den verkligen är.

Jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp flera uttalanden. De visa emellertid, att nästan allmänna meningen är, att den föreslagna benämningen bör bli en annan, och jag hoppas, att Kungl. Maj:t nästa år då ärendet kommer före också skall taga hänsyn till detta förhållande.

Likaså ber jag få anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vid frågans avgörande nästa gång taga någon större hänsyn till svagdricksbryggarnas önskemål. Detta ärende har remitterats till svenska bryggareföreningen, som också haft en särskild ledamot bland de sakkunnige, men svenska svagdricksbryggareföreningen har icke ansetts värdig att få sig ärendet tillsänt ens för yttrande, ehuru saken för svagdricksbryggarna är av allra största betydelse. Denna förening har också i en inläga till bevillningsutskottet beklagat sig häröver och framhållit sina synpunkter och önskemål. Då föreningens uttalande icke på annat sätt kan offentligen komma till synes, skall jag be att få citera några korta meningar av vad föreningen yttrat, så att dessa må komma in uti kammarens protokoll. Föreningen yttrar bl. a.:

»Vad som närmast och främst förtjänar uppmärksamhet är, att Kungl. Maj:t i enlighet med de sakkunniges förslag förordar en monopolisering av beteckningen »pilsner» för de drycker, som i gällande förordning gå under benämning »pilsnerdricka», d. v. s. lagerdricka, iskallardricka, lättöl o. d. Genom en sådan monopolisering säga sig de sakkunniga hava velat befrämja en övergång från starkare till svagare drycker, något som ur nykterhetssynpunkt givetvis måste anses önskvärt, och till denna uppfattning har chefen för kungl. finansdepartementet anslutit sig. Med stöd av erfarenheten torde man emellertid med fog kunna förutsätta, att den som vant sig vid det starkare ölet icke gärna avstår ifrån detta endast därför, att det icke längre får kallas pilsneröl och i stället övergå till konsumtion av pilsnerdricka. Detta skulle kunna ske endast i den mån det bleve omöjligt att erhålla vanligt öl. Men även enligt den nya rusdrycksförsäljningsförordningen, som träder i kraft 1 januari 1919, vällar det ingen skada att förskaffa sig de ölsorter, som önskas.

Däremot äger det sin riktighet, att — såsom de sakkunniga framhålla — en ofta gjord iakttagelse ger vid handen, att för konsumenterna dryckens etikett har en avgörande betydelse i sådana fall, där syftemålet icke är att skaffa sig berusning. Sålunda har det visat sig, att det »pilsner»svagdricka, som tillverkas av de skattefria bryggerierna och vars alkoholhalt icke överstiger $2\frac{1}{4}$ volymprocent med framgång kunnat upptaga konkurrensen med alkoholstarkare pilsner-

drickorna. Det är tillverkningsmetoden och maltdryckernas art, som härvid varit bestämmande och ingalunda alkoholhalten.

Skulle emellertid nu »pilsner»namnet monopoliseras för de alkoholstarkare drickorna, bleve följden, att allmänheten i stor omfattning överginge från de skattefria bryggeriernas tillverkning och till de skattepliktigas pilsnerdrickor, och detta desto hellre, som dessa pilsnerdrickors friare ställning i jämförelse med ölets är ägnad att ingiva konsumenterna den föreställningen, att pilsnerdrickorna ur nykterhetssynpunkt äro relativt ofarliga. Säkerlioen kunde det befaras att de skattefria bryggeriernas omsättning av svagdricka komme att minskas och i vissa fall alldeles upphöra och att konsumtionen av de alkoholstarkare drickorna komme att i motsvarande grad ökas.»

Med hänvisning till detta skulle jag vilja uttala önskvärdheten av, att § 23, då frågan återkommer till riksdagen, icke måtte erhålla den lydelse, Kungl. Maj:t givit densamma i detta förslag, utan att, ifall namnet pilsner anses böra behållas å här ifrågavarande dryck, svagdricksbryggarnas ställning må säkerställas, så att den icke blir sämre än den nu är.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

Friherre Fleming: I anledning av herr Ljunggrens långa anförande skall jag be i allra största korthet få rekommendera till herr statsrådets begrundande den av herr Hammarström m. fl. avgivna reservation i denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu föredragna paragraf samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av det under behandling varande förordningsförslaget.

Herr Hammarström: I anslutning till det beslut kammaren nyss fattat tillåter jag mig hemställa om avslag.

Efter härmed slutad överläggning avslogos nu förevarande delar av utskottets förslag.

Det av utskottet förordade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 3, 7, 23 och 26 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Herr Hammarström: Jag tillåter mig att yrka avslag även i denna del.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, blev på gjord proposition ifrågavarande förordningsförslag avslaget.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; och förordning angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 11 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.

Herr H a m m a r s t r ö m: Jag tillåter mig hemställa om avslag, även beträffande punkt 2 i betänkandet.

Efter härmed slutad överläggning avslogs vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt,

Punkten 3.

De ifrågavarande motionerna förklarades besvarade genom kammarens beslut rörande punkten 1.

Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.

I en inom andra kammaren väckt motion, av herr *Berglund* m. fl., nr 289, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vad sätt det nuvarande sambandet mellan stat och kyrka kunde upplösas, samt om omedelbara åtgärder i syfte, att allt av statskyrkan utövat tvång på oliktankande måtte fullständigt upphävas.

I en annan inom andra kammaren väckt motion, nr 293, hade herr *Möller* m. fl. hemställt, att riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen kunde varda upplöst.

I anledning av berörda motioner hade andra kammaren, med bifall till en vid vederbörande utskotts över motionerna avgivna utlåtande fogad reservation för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen kunde varda upplöst.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.

(Forts.)

Reservation hade anförts av herrar *Bergman, Stenström* och *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla viss angiven avfattning och att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning, huruvida, i vad mån och på vad sätt det nu förefintliga sambandet mellan kyrkan och staten skulle kunna lösas, och huru i händelse av en skilsmässa de religiösa och etiska värdena skulle kunna, i vad på staten ankomme, för framtiden lämpligast och verksammast till folkets bättnad vårdas.

Herr *Bergman*: Herr talman, mina herrar! Till undvikande av allt missförstånd, vill jag uttryckligen påpeka, vad som tydligen framgår av reservationen, men som jag funnit vara förbisett av en och annan, nämligen att reservanternas hemställan här icke, såsom andra kammarens beslut, innebär ett yrkande om skilsmässa mellan kyrka och stat. Andra kammarens beslut, som fattades under en sen nattimme med endast 54 röster, kan nog icke anses med full visshet uttrycka den verkliga andrakammarmajoritetens mening. Den fråga det gäller är dessutom så betydelsefull, att ett positivt avgörande av densamma utan föregående utredning icke lämpligen kan vara på sin plats. Vi hava dock icke velat följa utskottsmajoriteten på den breda och bekväma väg, som status quo-linjen innebär. Vi hava i likhet med biskop von Schéele vid 1909 års riksdag uttalat oss för en utredning, *huruvida* och på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrka och stat må kunna lösas. Det yrkandet har bifallits av en vida fulltaligare andra kammare för nio år sedan med 115 röster mot 98.

Det kan givetvis mycket väl tänkas, att en sådan utredning leder till det resultat, att vid vägande av vinst och förlust det kan visa sig, att bibehållande av statskyrkoformen erbjuder flera fördelar än olägenheter. Det kan även visa sig att ett större ömsesidigt oberoende än det nuvarande stat och kyrka emellan kan vara ändamålsenligt utan att dock sambandet upphör. Det kan slutligen också tänkas, att en fullständigt fri kyrka befinner sig bäst gagna även statens intressen. Alla dessa möjligheter ligga inneslutna i det yrkande om utredning, »huruvida, i vad mån och på vad sätt», vari reservationen utmynnar.

Detta var det första, som borde klargöras. För det andra är det av vikt att fasthålla, att även tanken på en positiv skilsmässa mellan kyrka och stat, är religiöst och icke irreligiöst motiverad. När lektor *Waldenström* vid ej mindre än tre kyrkomöten, åren 1908, 1909 och 1910, energiskt yrkade på upplösning av det nuvarande sambandet mellan stat och kyrka, så framgår det klart av hans motivering, att han därmed naturligtvis åsyftar icke något

Om upplös-
ning av sam-
bandet mellan
kyrkan och
staten.
(Forts.)

angrepp mot kristendomen utan alldeles raka motsatsen, ett fördjupande av det kristliga intresset inom kyrkan. Att tanken icke heller är främmande för kyrkans egna ledande män framgår av många auktoritativa uttalanden. Jag har redan erinrat om biskop von Schéele, och man kan läsa ytterligare därom i den av landshövding Stenström och mig avfattade reservationen, liksom för övrigt även i utskottets historik. Det kan vara lärorikt att höra, hur han redan för 9 år sedan motiverade sitt instämmande med den frikyrkliga herr Byström i dennes yrkande om utredning angående saken vid andra kammarens sammanträde den 8 maj 1909. Han yttrade därvid: »Det från skilda håll här i landet allt mer otvetydigt framträdande betraktelsesättet av prästerna inom svenska kyrkan såsom rätt och slätt statstjänare, likställda med andra statens tjänstemän, har medfört anspråk, som äro oförenliga med själva begreppet av en kristen kyrka. Därför måste svenska kyrkans mer djupseende vänner icke mindre än hennes aktningstvårda motståndare önska frågans utredning i första rummet ur principiell synpunkt.» Han sade sig hoppas, att en utredning skulle visa en folkets fortlevande kärlek till statskyrkoformen, men skulle resultatet bli ett annat, »då anser även jag det önskvärt, ja nödvändigt att skilsmässa sker — hur smärtsam den än kännes för mig och många — emedan då den oundgängliga förutsättningen för en sådan förbindelses gagn och glädje, folkets förtroende saknas.» Han yrkade därför bifall till herr Byströms allsidiga utredning, »om och på vad sätt det nu förefintliga sambandet mellan kyrkan och staten må kunna lösas». Kammaren biföll med 115 röster mot 98 herrar Byströms och von Schéeles yrkande.

Detta var nu biskop von Schéele. Vi se således en av den svenska kyrkans allra främsta ledande män uttrycka sin önskan om en utredning sådan vi nu på nytt föreslå. Det kan naturligtvis icke tänkas att en sådan mans önskan skulle utgå från någon avsikt att på något sätt skada vare sig kyrkan eller ännu mindre kristendomen. Det finns dock kanske en och annan, som är benägen att kassera biskop v. Schéele, såsom alltför undfallande för lågkyrkliga tendenser. Det bör då vara av intresse att taga kännedom om, huru den måhända mest högkyrkliga av våra biskopar, biskop Billing i Lund, såg saken, då han vid 1908 års kyrkomöte debatterade frågan med de frikyrkligas främste man i vårt land, herr Waldenström. Billing yttrade då: »Jag vågar säga, att nästan alla svenska kyrkomäns åsikt är, att ställningen för den svenska kyrkan i hennes förhållande till staten är sådan, att man lätt nog kan komma på den tanken: är manne icke en upplösning av denna förbindelse numera önskvärd? Det ligger alldeles i dagen att det i vissa avseenden skulle vara en förmån för svenska kyrkan att oberoende av staten kunna ordna sina egna förhållanden.»

Jag har anfört dessa uttalanden för att visa, att det är ur kristendomens, ja ur själva kyrkans egna synpunkter som skilsmässotanken allt mer gör sig gällande. Nu är det ju denna gång så att motionen i fråga vid 1918 års riksdag är väckt från socialdemokratiskt håll, och huvudtalaren i andra kammaren för skilsmässan

var icke blott socialdemokrat, han har också framträtt som utpräglad motståndare till kristen världsåskådning. Jag kan emellertid icke annat än finna denne talare betydligt inkonsekvent i sin ställning till frågan. Han sökte i sitt anförande i andra kammaren den 22 sistlidne maj med all makt uppvisa, att en statskyrka med nödvändighet måste bli en moralisk advokat åt staten. Den är ett statsorgan, säger han, och får alltså sina direktiv från staten; vad staten vill, det måste åsättas rättens etikett från kyrkans sida. Detta är orsaken, utför han vidare, till att statskyrkan har blivit och måst bli den besittande klassens självskrivna försvarare o. s. v. Men är denna tankegång riktig, då frågar jag: hur kan en socialdemokrat vilja avhända staten, som han ju önskar med det snaraste se erövrad av socialdemokratien, det förträffliga tjänande organ, som en statskyrka enligt honom utgör? Den måste ju då åsätta rättens etikett även på den socialistiska statens handlingar. Från hans synpunkt måste, synes det mig, statskyrkans bevarande vara ett synnerligen viktigt intresse. Jag finner därför hans partivän, komminister Hallén, vida konsekventare, då han icke blott som präst utan även som socialist uppträder som statskyrkans advokat. Det skall bli intressant att se, om inte hans kollega kyrkoherde Klefbeck i dag gör detsamma i denna kammare.

Det går an, när statskyrkan har sådana förkämpar. De äro ju kyrkans egna tjänare. Den religiösa indifferentismen plägar annars utgöra kärntruppen bland statskyrkosystemets försvarare, medan de av religionen djupast gripna människorna antingen förkasta detta system eller åtminstone djupt sörja över det förvärldsligande, som historien visar vara oskiljaktigt från allt statskyrkoväsen. Men måste det inte väcka herrarnas begrundande eftertanke, när man bland statskyrkans allra mest energiska försvarare numera finner icke blott herrar Hallén och Klefbeck utan professor Knut Wicksell och lektor Henrik Petrini. De sistnämnda försvara säkerligen statskyrkan icke av någon nitälskan för den kyrkliga kristendomen, utan i den ganska oförtydbara avsikten att genom statskyrkans verksamhet, jag vill icke säga precis avkristna nationen, men åtminstone icke särskilt främja det kristligt-religiösa intresset. Är det icke rätt groteskt, att utvecklingen gått därhän, att intresset för bibehållande av statskyrkan börjar koncentrera sig just åt det hållet? Tanken på en fri kyrka och en fri stat är ett gammalt liberalt yrkande — att även några socialdemokrater äro med om saken visar blott att de i denna punkt äro av liberalt tänkesätt; det må för övrigt vara deras egen sak att motivera — det gamla liberala yrkandet, som utgår från toleransens och den religiösa frihetens grundsatser. Reservationen tar för övrigt positivt sikte på de religiösa värdena. Det står i slutet av yrkandet, som herrarna se, att det även begäres en utredning, »huru i händelse av en skilsmässa de religiösa och etiska värdena må kunna, i vad på staten ankommer, för framtiden lämpligast och verksammast till folkets båtнад vårdas».

Det går alltså längre, detta yrkande, i sin positiva angelägenhet om tillvaratagande av de religiösa intressena, än till och med 1909

Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.
(Forts.)

*Om upplös-
ning av sam-
bandet mellan
kyrkan och
staten.
(Forts.)*

års beslut i andra kammaren, vartill dock biskop von Schéele på sin tid kunde yrka bifall. Jag kan således icke finna annat än att det är icke blott ett ur religionsintressets synpunkt acceptabelt utan även ett i kyrkans eget välförstådda intresse framställt förslag, detta yrkande, som reservanternas uttalande utmynnar i; och jag får alltså, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till den av mig, herr Stenström och herr Olsson avgivna reservationen.

Herr Borell: Herr talman, mina herrar! I denna sena timme skall jag inskränka mig till att i allra största korthet angiva de huvudsynpunkter, som i detta ärende varit bestämmande för utskottet.

De argument, som framföras av målsmännen för separationssträvandena gruppera sig kring tre huvudpunkter: frågan om religionsfrihetens förenlighet med statskyrkosystemet, frågan om statskyrkans bristande kontakt med den religiösa utvecklingen och frågan om statskyrkan såsom klasskyrka.

Jag kan för närvarande bortse från det sista argumentet. Detta argument står nämligen, såvitt jag kan förstå, icke på samma sätt som de övriga i organiskt sammanhang med frågan och det har också först under en långt senare tid förts fram i striden därom.

De två förnämnda argumenten åter äro lika gamla som denna fråga själv, och man kan säga, att dessa argument äro de, som konstituerat själva frågan. Kravet på kyrkans skiljande från staten frambars först av anhängarna av den religiösa väckelserörelse, som övergick vårt land i medio av förra århundradet. Dessa de så kallade frikyrkliga, krävde gent emot statskyrkan att utan band och hinder från hennes sida få öva sin religiösa verksamhet under friare former. Även andra meningsriktningar ännu mera skilda från statskyrkan, exempelvis metodister och baptister, uppträdde med enahanda yrkande. Striden blev, såsom vi alla veta, hård och motsatserna syntes oförenliga. Nog finnas dessa motsatser ännu kvar, men de hava dock nu i hög grad mildrats. Det synes mig, som om man skulle kunna säga, att utvecklingen alltmera går i riktning mot samförstånd mellan dessa båda olika läger, statskyrkans och de frikyrkligas, mot samförstånd och ömsesidig förståelse av det centralas betydelse i förhållande till det oväsentliga och formella. Dissenterlagarna hava medgivit rätt till utträde, ehuru med viss begränsning, ur statskyrkan, och det lär väl icke vara många skilda meningar om att det steget bör tagas fullt ut, så att det medgives rätt för varje statskyrkans medlem att få utträda ur densamma även utan att på förhand angiva inträde i annat trossamfund. Enligt min mening är det att beklaga, att icke denna fråga långt tidigare kommit till sin lösning, ty hade denna fråga varit löst, skulle, såvitt jag förstår, det allra väsentligaste stödet hava slagits undan dem, som nu grunda sina krav på religionsfrihetens idé. Det torde väl nämligen icke kunna påstås, att statskyrkans omhändertagande av en viss bekännelse såsom sin egen kan utgöra samvetsvång, därest ingen

tvingas att tillhöra statskyrkan eller kvarstå i densamma. Men säger man, även om detta argument förbleknat, kvarstår dock, att statskyrkan icke visat sig i stånd att följa med den religiösa utvecklingen. Statskyrkan har stelnat i former och dogmer. Den bjuder stenar i stället för bröd.

Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.
(Forts.)

Jag är icke blind för, att dessa anmärkningar i mångt och mycket haft och fortfarande hava ett visst berättigande, men enligt min övertygelse äro dessa bristfälligheter icke tillfyllest för att motivera den dödsdom man nu vill fälla. Statskyrkan har kvar mycket av sin ursprungliga livskraft. Det finns åtskilliga tecken, som tyda på, att på det området för närvarande råder en renässans. Det spirar på statskyrkans träd friska kraftiga skott, som sia, om ny utveckling, ny livskraft. Man torde också kunna säga, att i stort sett är det så, att på frikyrkligt håll kännes icke längre något behov av skilsmässa mellan stat och kyrka.

De förut framförda argumenten av religiös art ha också i mångt och mycket förlorat sin ursprungliga skärpa. De argument, som nu läggas till grund för de ifrågavarande strävandena befinna sig enligt min tanke på ett helt annat område. Jag kommer här åter till de argument, som jag för korthetens skull vill kalla för de sociala argumenten.

Jag är icke blind för att det även bland dessa argument finns insatser av kulturell och religiös art. Renodlade förekomma dessa argument under debatten i denna fråga i andra kammaren, då en talare från det socialdemokratiska lägret förklarade: Vi socialdemokrater måste på grund av vår ekonomiska frigörelsesträvan kräva, att bandet mellan stat och kyrka upplöses. — Ligger i detta yttrande en gensaga mot tendenser från statskyrkans sida att taga parti i de politiska och sociala striderna, har jag för min del däremot ingenting att invända. Då är detta yttrande berättigat, ty vi få icke, anser jag, medvetet föra in striden även på den religiösa och andliga odlingens område.

Men det är så långt ifrån, att statskyrkan med nödvändighet måste vara en klasskyrka, att tvärtom, så vitt jag förstår, statskyrkan är den enda garanti, som kan tänkas däremot. Vad sektkyrkan angår, ligger den faran nära till hands, att sektkyrkan, som därest statskyrkan avlöses, måste bliva statskyrkans efterträdare och arvtagare, i ej ringare, utan fastmer vida högre grad än statskyrkan är predestinerad för detta. Särskilt i politiskt och socialt upprörda tider ligger det nära till hands, att sektkyrkorna sammansluta sig med religiösa kamppartier — exempel härpå finnas från utlandet. Det saknas icke heller exempel på att sektkyrkan i vida högre grad än statskyrkan varit disponerad för tendenser mot religiös frihet samt för en trång och bigott syn på det andliga livet.

Jag har således för min del den uppfattningen, att om man genom att upphäva sambandet mellan stat och kyrka skapar förhållanden, vilka bli sämre än de nu bestående, och som kunna utgöra en fara i detta hänseende av vida allvarligare art än de, som förefin-

*Om upplös-
ning av sam-
bandet mellan
kyrkan och
staten.
(Forts.)*

nas med det bestående statskyrkosystemet. Då jag dessutom anser, att det under dessa söndrade tider icke kan vara för vårt land och dess framtid lyckligt att föra in striden även på detta område, har jag och med mig majoriteten inom utskottet varken kunnat förena oss i kravet på statskyrkans omedelbara avskaffande eller biträda det framställda utredningskravet.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag vill först giva till känna, att jag mycket väl observerat, att reservanternas framställning skiljer sig från den framställning, som av andra kammaren gjordes, men även denna framställning bottnar i ett krav på, att bandet mellan kyrka och stat åtminstone så småningom skulle lösas. Jag förstår utgångspunkten för detta krav. Den kan vara tvåfaldig. Jag skall icke taga upp flera alternativ. Den ena är den rent historiska utgångspunkten, som bottnar i de många övergrepp, vilka kyrkan och vi präster hava övat under de gångna tiderna. Vi måste erkänna, att kyrkan i det stycket mycket har brutit, och att det därför är ett under, att kyrkan fortfarande har så stor anslutning i svenska folkets hjärtan som den verkligen ännu har. Såsom ett exempel på sådana övergrepp, vilket ligger mycket nära till hands, då man behandlar detta betänkande kan jag ju få anföra vad jag läste i tidningarna. Jag har visserligen icke nå ort och ställe konstaterat, huruvida detta är riktigt, men jag har icke sett något bemötande därav. Jag läste, huru motionären, herr Berglund, av sitt skolråd erhållit ett mycket vackert tjänstgöringsbetyg, men då det kom till vederbörandes kännedom, att han avlämnat denna motion i riksdagen, fick hans betyg en annan karaktär. Sådana missgrepp på detta och andra områden hava vållat, att från många håll en stark opinion rest sig mot hela kyrkan och mot det tvång, som hon på ett eller annat sätt övat mot somliga personer. Man har även varit uppbragt över att kyrkan i stort sett tagit politiskt parti för en särskild riktning inom vårt samhällsliv, och man har särskilt förtörnats därför, att man har så svårt att förstå, huru detta hänger samman med den store mästarens ställning till sin samtids partier och dess spörsmål. Jag vill dock icke ge mig in på det kapitlet utan blott framhålla den rent historiska förklaringen till att dylik rörelse kommit fram.

En annan utgångspunkt, som berördes av den förste ärade tälaren, äger i sig onekligen mycket stor styrka. Det är den då man talar om att toleransen, religionsfriheten, kräver, att staten icke lägger något tvingande band på den ene eller andre medborgaren. Det är ett spörsmål, som för mig har en synnerligt stor betydelse, och som jag många gånger stannat eftertänkande inför. Men jag tror icke, att det är nödvändigt — åtminstone behöver det icke vara så — att statskyrka, intolerans och religionsfientlighet oupplösligt höra samman, utan fastmera är det möjligt att inom statskyrkans ram få till stånd religionsfrihet och tolerans. Jag skulle vilja säga, att jag

tror, att inom intet annat religiöst samfund förutsättningarna härför finnas så som inom vår kyrka.

Jag vet väl, att det för några år sedan — ett tiotal eller tjugutal år — icke var så sällsynt, att man även bland kyrkans representeranter påträffade personer, vilka yrkade på upplösande av bandet mellan stat och kyrka. De framträdde tror jag från två olika utgångspunkter. Den ena utgångspunkten samlade omkring sig representeranter för den individualistiska syn, som för ett tjugutal år sedan i rätt hög grad gjorde sig gällande även på det religiösa området. Dessa personers krav på personlig fromhet och deras krav på att just deras personligt religiösa uppfattning icke på något sätt skulle trädas för nära, gjorde, att de kände som ett önskemål att helt och hållet kunna frigöras från det band, som kyrkan möjligen kunde lägga på dem. Biskop von Schéele gav uttryck åt den tanken både i kyrkomötet och i riksdagen. Men jag tror att den där individualistiska synen på livet under senare tider rätt mycket fått vika för en mera samfundsmässig, om jag så får säga.

*Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.
(Forts.)*

Den andra utgångspunkten för sådana krav hos kyrkans män har varit den rent hierarkiska. Man har känt trycket av statens ingripande på åtskilliga områden, icke närmast det religiösa, utan mera de rent världsliga, om man så får säga. Man har icke fått ordna sina förhållanden som man velat. Och därtill har man fått sig ålagt en mängd bestyr av världslig natur, som statskyrkan genom sina representeranter skulle utföra. Men jag tror, att även den ståndpunkten mer och mer börjar vika för en annan, som jag skulle vilja kalla luthersk. Enligt denna har man sett det som en icke föraktfull gåva, som givits den svenska kyrkan, att hon kunnat även genom de förut föraktade världsliga bestyren vara sina församlingsbor till gagn på ett eller annat område. Ja, man har funnit, att till och med en sådan förut mycket föraktad gren av kyrklig verksamhet, som expeditionen och allt vad därtill hör, icke har ringa betydelse därigenom, att kyrkan genom sina präster blir i tillfälle att värna om och ordentligt hjälpa sina församlingsbor i en hel del mängd världsliga bestyr. De vända sig också därför till oss med stort och fullt förtroende. Det som man sålunda kunnat påvisa inom kyrkans egna led för åtskilliga år tillbaka, att röster höjdes för lösandet av bandet mellan kyrka och stat, det tror jag på de senaste åren icke funnits synnerligt mycken motsvarighet till.

För en stund sedan under denna förmiddag kom en framstående medlem av liberala samlingspartiet och talade med mig om dessa saker. Det var då ganska egendomligt att höra, huru han kommit till precis samma uppfattning som jag själv länge hyst, och jag skall be att få framföra något av det, som varit för mig avgörande.

Man måste fråga sig, huru det skulle komma att te sig, om en gång bandet mellan kyrka och stat upplöstes. Det är alldeles solklart, att, med det starka religiösa inslag som går igenom den svenska folkkaraktären, staten icke skulle bli religionslös därför, att statskyrkan upphörde, utan religionen komme alltjämt att bli en av de starkaste andliga krafterna hos vårt folk. Det tror jag man utan

Om upplös-
ning av sam-
bandet mellan
kyrkan och
staten.

(Forts.)

vidare kan fastslå. Men huru kommer detta att ta sig ut? Jo, naturligtvis kommer det — man kan draga den slutsatsen när man givit akt på förhållandena — att uppstå en hel mängd olika små kyrkliga sekter och samfund, som inbördes komma att tävla om att vinna folkets förtroende. Det blir en upplösning och splittring bland folket i en mängd olika grupper. Denna splittring är i och för sig farlig och bedrövlig. Vi har nog splittring förut, men det blir, menar jag, särskilt farligt just på grund av, att den som iakttagit företeelserna på det kyrkliga området icke kunnat undgå att se, att den katolska kyrkan i våra dagar är mycket starkare än någonsin. I våra protestantiska länder och icke blott i de katolska gör den sin kraft alltmer gällande, och jag är viss på, att, om en kyrka genom inre söndring blir splittrad i religiöst hänsende, det är den katolska kyrkan som kommer att vinna därpå. Jag vågar säga, att så pass goda protestanter, är väl ändock det svenska folket, att det ger mig rätt i att detta vore att komma ur askan i elden.

Jag kan vidare tänka mig den möjligheten, sannolikheten förefaller mig mindre, att *en* frikyrka bland dem som vi ha så många, skulle komma till större inflytande och vinna flertalet av folket för sig. Men jag vågar tro, att inom den svenska statskyrkan dock finnes mycket mera utrymme för andlig frihet än vad som kan tänkas skulle komma till stånd inom den ena eller andra frikyrkan. Jag vill också påpeka, att redan nu existerar inom den svenska kyrkan ett mycket livskraftigt arbete. Det är sant, som herr Borell sade, att en renässans förnummits inom vår svenska kyrka på senare tider. Det finnes mycket beaktansvärt vetenskapligt arbete vid vår kyrkas högre lärostolar. Man har öppen blick för sanningens krav och man vill mer och mer söka få de gamla åskådningarna fördjupade genom den belysning som av den nyare forskningen kan erhållas. Man har också inom kyrkan på senare tid iakttagit ett allt livligare arbete på det sociala området, där kyrkan med nit och framgång gripit sig an med en hel mängd åtgärder som åsyftat att gagna och hjälpa de fattigare människorna inom henne. Man har även iakttagit ett framgångsrikt arbete på ungdomens fostran och ledning. Jag är viss om, att detta lovande och spirande arbete icke skulle kunna vinna en kraftigare utveckling inom en frikyrka än vad det vunnit inom statskyrkan, och jag är viss om, att mycket av den vetenskapliga frihet, som beskäres vår svenska kyrka, icke skulle kunna vara att påräkna inom frikyrkan, den må för övrigt vara förtjänt av aldrig så mycket tack och erkänsla, vilket jag för min del alltid varit villig att lämna.

Men härtill kommer, att jag såsom socialdemokrat ock måste hålla på statskyrkan såsom sådan. Vi vilja ju i allmänhet, att staten skall få bestämmande först och främst över de viktigare produktionsmedlen, men även att den skall få göra sitt inflytande gällande i fråga om de andliga idéerna, upplysning och kultur: Vi vilja ha fram våra synpunkter och idéer med all den auktoritet staten kan skänka. Jag kan därför icke fullt förstå mina partivänner, som satt kyrkans skiljande från staten som en punkt på sitt program.

Jag är vidare alldeles viss om, att *om* verklig kristendom sådan som den store mästaren predikade, bleve mera predikad inom kyrkan, så att hans stora tankar oförvanskade finge gå ut bland folket. detta skulle vara till outhärlig välsignelse för vida, vida lager av detsamma. Om vårt folk bleve genomsyrat av verkligt kristna principer, då skulle sådana företeelser, som vi blevo varse 1914, då kriget förhärjades och all möjlig välsignelse spåddes från detsamma såsom förnyande och befruktande den gamla utlevade jorden och dess folk, varit omöjliga. Hade en verklig kristendom fått göra sig gällande inom vårt folk, skulle detsamma varit långt mera känsligt för alla de operationer på det ekonomiska området, som tangerat det brottsligas gräns. Man skulle då ha sluppit att bevitna, huru personer, som haft namn om sig att vara kristna, figurerade i pressen såsom de där eftersöktes för tvetydiga manipulationer. Rättfärdigheten skulle stå fram såsom en helig sak, som, om jag så får säga, framför allt annat hade det avgörande ordet i mindre och större frågor. Hela vårt samhällsliv skulle vinna på att få leva i och besjålas av en verkligt levande kristendom. Och något i den vägen skulle just statskyrkans uppgift vara att åstadkomma.

Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.
(Forts.)

Men skall vår svenska kyrka kunna bestå, måste den, det är min fulla övertygelse, känna sin tid. Det går icke längre att säga nej till allting, utan den måste känna sin tid och söka se till att de krav, som med rätta föras fram på hennes reformering i åtskilliga hänseenden, verkligen bliva beaktade. Vi komma snart till frågan om religionsundervisningen. Jag tror, att *ett* sådant oeftergivligt krav är, att religionsundervisningen får läggas på en annan bog än den hittills lagts. Jag vill icke ge mig in på det kapitlet nu; det kommer ju i ett senare ärende. Många andra sådana krav, som rests inom kyrkan, kräva en verklig omprövning. Det rena negerandet är icke längre någon hjälp för kyrkan. Den som vill statskyrkans bestånd, måste enligt mitt förmenande inse, att *detta bestånd är oupplösligt knutet vid hennes reformering.*

Då jag, herr talman, sålunda är livligt övertygad om att kyrkan, som av ålder haft en mycket stor kulturuppgift för vårt folk och varit till stor välsignelse på olika områden, allt fortfarande har en sådan uppgift sig förelagd och, så vitt jag kan se, ännu icke något annat samfund i det stycket kan taga upp hennes mantel, kan jag för min del icke vara med om, att bandet mellan henne och staten ännu löses.

Mot en skrivelse om utredning har jag icke någon principiell invändning. Jag tror bara, att den skulle ådagalägga, att fördelarna av bandets bevarande äro större än olägenheterna. En utredning skulle sålunda enligt min mening stärka insikten om vikten av, att detta band bibehålles. Men jag vill icke precis yrka bifall till det och vill icke heller yrka avslag, utan slutar, herr talman, utan något yrkande.

Herr Hjærne: Herr talman! Den fråga, som nu blivit första kammaren förelagd genom ett i hastigheten tillkommet beslut i

Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.
(Forts.)

andra kammaren, kan enligt min åsikt icke besvaras på annat sätt än såsom utskottet har hemställt. Det vore att överanstränga riksdagens kompetens, om vi i dessa brådskande och brydsamma dagar skulle grundligen motivera en anhållan om en så genomgripande utredning, vare sig i den anda, som nu präglad andra kammarens beslut i ämnet, eller i den form, som förordats av reservanterna i överensstämmelse med ett föregående beslut av andra kammaren. Första kammaren kan ej gärna besluta vare sig det ena eller det andra utan att underkasta de olika lösningar av skilsmäsofrågan, som kunna komma på tal, en synnerligen omsorgsfull prövning. Men därtill räcka för närvarande varken tid eller krafter och torde ej heller framdeles därtill förslå. Någon ledning vid ämnets behandling kunna vi knappast hämta från de överläggningar, som förekommit i andra kammaren. Något uppenbart nödtvång att nu syssla med dessa ytterst ömtåliga kyrkopolitiska spörsmål torde lika litet kunna uppvisas. Jag vågar även påstå, att regeringen i denna tid ej kan vara betjänt med att på riksdagens uppfordran nödgas sysselsätta sig med sådana tvisteämnen, som ovillkorligen måste föranleda ytterligare förvecklingar och split inom folket. Det är ju möjligt, att i längden sådana förvecklingar tyvärr ej kunna undvikas, men att i onödan framkalla dem måste anses vittna om ett ansvarslost lättsinne, som vi åtminstone i denna kammare borde avhålla oss från att ådaga-lägga.

Det är icke nödvändigt att här framlägga en redogörelse för det sätt, varpå förhållandet mellan stat och kyrka har utvecklats sig. särskilt i vårt land, och för ett överloppsverk i detta syfte torde kammaren sakna både intresse och uppmärksamhet. Det må vara nog att framhålla, att sedan snart tvåtusen år tillbaka alla folk och stater haft att räkna med ett religiöst samfundsbegrepp, som uteslutande tillhör kristendomen med dess anspråk på att omfatta alla människor, oberoende på deras söndring i olika folk och stater. Detta samfundsbegrepp, kyrkan i denna mening, har från början varit ett ideal, som aldrig kunnat tillfullo förverkligas på jorden, varken i den urkristna församlingen eller i de så kallade katolska eller sekteriska samfund, som, alla lika oriktigt enligt den opartiska forskningens vittnesbörd påyrkat att få sina författningar och institutioner erkända såsom helt överensstämmande med det gemensamma kristna kyrkoidealet. Historien är ända in i våra dagar full av konflikter emellan olika statsmakter och sådana särskilda kyrkor eller sekter, som velat hävda sig själva såsom identiska med den kristna kyrkan eller dess ideal över huvud. Vår svenska kyrka uppställer icke något dylikt krav och kan därför så mycket lättare samverka med statsmakten, naturligtvis under förutsättning för övrigt av nödig hänsynsfullhet å ömse sidor. Så länge det svenska folket icke uttryckligen förklarar sig tillbakavisa kristendomen, kan denna svenska förbindelse mellan stat och kyrka upprätthållas, vilket ingalunda utesluter, att medborgarrätt och religionsfrihet även medgivas åt andra kyrkors medlemmar och åt icke-kristna.

Vi äro icke här i riksdagen för att bekänna vår tro eller vår

brist på tro, utan för att tillvarataga fäderneslandets rätt och intressen. Från denna synpunkt må det hävdas, att ingen stat har bestått eller någonsin kan bestå med sin rättsordning och sin verksamhet i övrigt utan stöd av rådande sedliga övertygelser, som åter ovillkorligen förutsätta något slags allmän världsåskådning, d. v. s. en religion av en eller annan art. Är det nu så, att statsmakten såsom sådan upphäver förbindelsen med kristendomen, då måste staten utan allt tvivel för sin egen räkning uppställa någon annan ledande världsåskådning, d. v. s. själv uppträda såsom religionsauktoritet liksom fordom före kristendomens uppkomst. Från detta ödesdigra nödtvång är den svenska staten fritagen, så länge förbindelsen med kyrkan upprätthålles, så länge alltså staten, utan att ovillkorligen böja sig för kyrkans ledning, kan utan samvetskränkning hämta stöd för sin rättsordning i den av kyrkan förkunnade kristendomen.

Aven från arbetsfördelningens synpunkt är det av stor betydelse, att staten genom sin regering och sin riksdag kan överlåta åt kyrkan sådana uppgifter, som icke kunna uppfyllas utan intrång på den nästan överväldigande världsliga arbetsbördan.

I detta sammanhang, herr talman, må det tillåtas mig åtminstone att anföra ett hithörande exempel, så att jag slipper begära ordet när utskottets nästföljande utlåtande kommer att föredragas.

Det är ju närmast kyrkans uppgift att sörja för kristendomsundervisningen, men å andra sidan har staten hos oss, liksom i andra moderna länder, övertagit värden om undervisningen i dess helhet, och med rätta ansett, att även religionsundervisningen faller inom detta dess område. Men därav, att staten har åtagit sig denna uppgift, följer ingalunda, att just riksdagen skall anse sig förpliktad att sysselsätta sig med metoderna för de särskilda läroämnenas behandling vid ungdomens undervisning. Riksdagens kompetens i detta avseende kan utan kränkning av dess värdighet sättas i fråga. Staten har till sitt förfogande särskilda undervisningsmyndigheter, som förvisso icke behöva ställas omedelbart under riksdagens ledning. Åt dessa myndigheter må det överlåtas att inhämta upplysningar av andra sakkunniga, evar de än månne finnas, vid läroverk, universitet eller annorstädes. Religionsundervisningens behov utgöra intet undantag från denna allmänna regel, som så att säga, förestavas av sunda förnuftet. Så länge vi ha en kyrka i förbindelse med staten som sålunda erkänner kristendomen, ligger det i sakens natur och länder till sakens fromma, att alla frågor, som röra religionsundervisningen, behandlas i samråd mellan statens och kyrkans undervisningsmyndigheter, utan att kamrarna, som sannerligen ha mycket att göra ändå, behöva därmed befatta sig och sålunda uppträda som teologiska disputationmöten till skada såväl för undervisningen i allmänhet som för de egentliga riksdagsgöromålens nödtorftiga skötsel.

Staten har sålunda hos oss obestriddliga fördelar av sin förbindelse med den kyrka, som utvecklats i vårt land, och staten bör därför avhålla sig från varje slags obetänkt uppmuntran till

*Om upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.
(Forts.)*

*Om upplös-
ning av sam-
bandet mellan
kyrkan och
staten.
(Forts.)*

en skillsmässa, som sannerligen ej må påkallas av verkligan kännbara olägenheter.

På grund av vad jag nu anfört yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen hemställde, att då tiden nu vore långt framskriden, den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 55, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets memorial nr 48 i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående vissa delar av utskottets betänkande nr 45 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarande vid taxering m. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 105, angående höjning av lösenavgift för godkännande av rekvisition av socker för industriell tillverkning m. m.;

nr 106, rörande lag om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i förordningen den 27 februari 1858 angående ordningen och villkoren för utländsk mans upptagande till svensk medborgare;

nr 107, angående vissa ändringar i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor;

nr 108, angående utredning om åtgärder till undvikande av de nu gällande regler för proportionellt valsätt förenade olägenheter;

nr 109, rörande lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavare rätt till pension;

nr 110, rörande lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

nr 111, angående användande av riksbankens vinst för år 1917;

nr 112, rörande förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.;

nr 113, rörande lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m.;

nr 114, angående lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta m. m.;

nr 115, angående anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.;

nr 116, angående lag om fattigvården m. m.;

nr 117, angående förordning om ändrad lydelse av de till förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva hörande taballerna III och IV;

nr 118, rörande förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

nr 119, angående förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen;

nr 120, rörande ändringar av 1 och 2 §§ i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar;

nr 121, angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek;

nr 122, rörande förordning angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

nr 123, angående anslag till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring;

nr 124, angående utredning om framflyttande av straffbarhetsåldern m. m.;

nr 125, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 15 och 34 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912;

nr 126, angående avsättning av medel för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 127, angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 128, angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen och i dess verk; samt

nr 129, angående lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.;

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 340, angående undersökning om möjligheterna för ett bättre tillvaratagande av stubbveden å statens skogar; och

nr 396, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 397, för två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket; och

nr 398, för två suppleanter för de av riksdagen utsedda ledamöterna i riksdagsbibliotekets styrelse.

Anmälades och godkändes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 391 till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag om visat undantag från bestämmelserna i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt m. m.

Justerades tretton protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,29 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
